

Huishoudens met risicovolle schulden

Tilburg, februari 2007

ir. Tris Serail

dr. ir. Marijke von Bergh

Uitgever: IVA
Warandelaan 2, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466, telefax: 013-4668477
Website: www.iva.nl

© 2007 IVA

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusie	1	
1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	5
1.2	Onderzoeksvragen	5
1.3	Definiëring van problematische schulden	6
1.4	Onderzoeksopzet	7
1.4.1	Steekproef en wijze van dataverzameling	7
1.4.2	Operationalisering problematische schulden	9
2	Toepasbaarheid criteria uit de NVVK-gedragscode	13
2.1	Inleiding	13
2.2	Onderzoek versus hulpverlening	13
2.3	NVVK-gedragscode: theorie en praktijk	16
2.4	Consequenties voor dit onderzoek	17
3.	Huishoudens met risicovolle schulden	21
3.1	Het aantal huishoudens met risicovolle schulden	21
3.2	Vergelijking van huishoudens met en zonder risicovolle schulden	23
3.2.1	Achtergrondkenmerken	23
3.2.2	Financiële kenmerken	25
3.2.3	Hulpverlening	32
3.2.4	Gedragskenmerken	33
3.3	Ontwikkeling financiële situatie tussen 2004 en 2006	35
3.3.1	Inleiding	35
3.3.2	Financiële situatie in 2006 van huishoudens met een problematische schuld in 2004	36
3.3.3	Factoren die samenhangen met de kans op risicovolle schulden in 2006	36
3.4	Vergelijking met andere studies	37
Bijlage 1	Beslisschema NVVK	41
Bijlage 2	Respons, representativiteit en weging	43
Bijlage 3	Verantwoording, bewerkingen en definities	47
Bijlage 4	Verantwoording vergelijking met cijfers NVVK	51
Geraadpleegde literatuur	53	

Samenvatting en conclusie

Dit onderzoek had aanvankelijk als doel om op basis van de definities in de Gedragscode Schuldregeling NVVK een schatting te maken van het aantal huishoudens in Nederland met een problematische schuld en van het aantal met een kans op een problematische schuld. Een situatie van problematische schulden is als volgt in de Gedragscode Schuldregeling NVVK gedefinieerd.

Er is sprake van een problematische schuld indien aan elk van de volgende criteria wordt voldaan:

1. de som van de geëiste maandelijkse betalingen is hoger dan de volgens de Recofa-rekenmethode gecalculeerde aflossingscapaciteit en/of er is een bedreigende schuld (dit is een betalingsachterstand van minimaal twee maanden) in een of meer van de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering, en;
2. er is geen bereidheid van schuldeisers om een betalingsregeling te treffen en;
3. er is geen mogelijkheid van herfinanciering van de schulden en;
4. er is geen vermogen aanwezig dat geliquideerd kan worden.

Van deze definitie is de definitie van *kans op problematische schulden* afgeleid. Er is sprake van kans op problematische schulden indien:

- één of meer van de bovengenoemde criteria voor een problematische schuldsituatie niet van toepassing zijn, maar:
- er wel een bedreigende schuld is in een of meer van de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering.

Deze definities zijn vertaald in een vragenlijst die is afgenomen bij ruim 1600 huishoudens, bij een deel via internet en bij de rest in face-to-face-interviews. Hoewel van begin af aan rekening is gehouden met het feit dat de onderzoekssetting fundamenteel verschilt van de hulpverleningssituatie, was de verwachting dat op basis van de gestelde vragen de criteria uit de gedragscode redelijk goed benaderd zouden kunnen worden. Bij de eerste analyses van de verzamelde gegevens is echter gebleken dat de antwoorden onvoldoende houvast bieden om op een betrouwbare manier vast te stellen of een huishouden voldoet aan de criteria die in de NVVK-gedragscode worden genoemd. Dit betreft met name de criteria 2 en 3. In hoofdstuk 2 van het rapport wordt dit uitgebreid toegelicht.

Daarom is besloten is om alleen in kaart te brengen hoeveel huishoudens voldoen aan het eerste criterium uit de gedragscode met daarbij als voorwaarde dat een huishouden een betalingsachterstand heeft op aflossingen en rente voor leningen en/of hypotheek of op andere betalingsverplichtingen, ongeacht het moment waarop deze zijn ontstaan. Deze huishoudens worden aangeduid als huishoudens met risicovolle schulden.

Het aantal huishoudens met een risicovolle schuld bedraagt volgens dit onderzoek minimaal 101.000 en maximaal 158.000. De berekeningen zijn gebaseerd op het aantal huishoudens met betalingsachterstanden. Het percentage huishoudens met betalingsachterstanden in het onderzoek ligt op hetzelfde niveau als het percentage berekend op basis van gegevens van het SCP in het laatste Armoedebericht. Ook ligt de maximumraming van aantal huishoudens dat hulp ontvangt of ontvangen heeft van een gemeentelijke schuldhulpverleningsinstantie of kredietbank dicht bij het aantal dat door de NVVK wordt genoemd.

Op grond hiervan lijkt het plausibel te veronderstellen dat het geschatte aantal huishoudens met een risicovolle schuld ook rond het maximum van 158.000 zal liggen.

Achtergrondkenmerken

Huishoudens met risicovolle schulden verschillen van huishoudens zonder risicovolle schulden:

- ze hebben vaker een vrouw als hoofdkostwinner
- de hoofdkostwinner is vaker tussen 45 en 65 jaar oud en minder vaak ouder dan 65 jaar
- er zijn meer kinderen in het huishouden
- het zijn vaker eenoudergezinnen
- het zijn vaker huishoudens waarin één partner inkomen heeft uit arbeid en de ander niet uit arbeid en minder vaak huishoudens met twee partners met inkomen uit arbeid
- ze wonen vaker in een huurwoning.

Deze verschillen gelden ook als rekening wordt gehouden met overlap tussen de kenmerken.

Financiële kenmerken

Ruim driekwart van de huishoudens met risicovolle schulden heeft een totale betalingsachterstand van minder dan 5000 euro. 22% heeft hogere achterstanden, waarvan de helft meer dan 15.000 euro. De meest voorkomende betalingsverplichtingen waarop achterstanden zijn betreffen het rood staan op de bankrekening, rekeningen voor gas, water en elektriciteit en de woninghuur of hypotheek. Tegenover de schulden staat dat 67% van de huishoudens met risicovolle schulden enige vorm van vermogen heeft, veelal in de vorm van een auto. Direct beschikbare vormen van vermogen in de zin van tegoeden op spaar- en beleggingsrekeningen heeft slechts 11%; 15% heeft een woning met overwaarde.

Eerdere schuldsituaties

Bijna een op de drie (31%) huishoudens met risicovolle schulden heeft al eerder betalingsachterstanden gehad. Onbekend is hoe ernstig deze waren. Ruim een kwart van deze

huishoudens heeft professionele hulp gehad bij het oplossen van deze eerdere betalingsachterstanden.

Vijf procent van de huishoudens met risicovolle schulden heeft sinds het bestaan van het wettelijk schuldsaneringstraject (1998) van dit traject gebruik gemaakt. Relatief vaak is dit traject geëindigd zonder dat de schulden opgelost waren.

Gedragsskenmerken

De huishoudens met risicovolle schulden en de huishoudens zonder risicovolle schulden verschillen aanzienlijk in betaalgedrag en in budgetbeheer. De huishoudens met risicovolle schulden gaan bewuster met hun budget om. Zij betalen vaker pas na een aanmaning en maken minder vaak gebruik van een automatische incasso. Ook inkomsten en uitgaven worden bewuster bijgehouden. Omdat dergelijk gedrag in principe dient om betalingsachterstanden te voorkomen, duidt dit er eerder op dat dit gedrag van huishoudens met risicovolle schulden een reactie is op in plaats van een oorzaak is van de risicovolle schulden.

Huishoudens met risicovolle schulden houden gemiddeld vrij actief de voor hen zelf relevante overheidsregelingen in de gaten. Zij weten beter dan huishoudens zonder risicovolle schulden welke subsidies en financiële regelingen er zijn voor mensen met een laag inkomen, maar ze zijn wel minder goed op de hoogte van waar mensen met schulden terecht kunnen voor hulp; slechts een kwart weet dit. Huishoudens met risicovolle schulden die moeite hebben met het invullen van formulieren van instanties als de gemeente en de belastingdienst krijgen minder vaak hulp bij het invullen ervan dan huishoudens zonder risicovolle schulden.

Meervoudige problemen

Twaalf procent van de huishoudens met risicovolle schulden maakt gebruik van hulpverlening voor andere problemen dan de schulden. Dit betreft rechtsbijstand, hulp van het RIAGG, het maatschappelijk werk en/of bureau Jeugdzorg.

Vergelijking meting 2004 met meting 2006

Van de huishoudens met een problematische schuld in (het onderzoek van) 2004 heeft tweederde deel ook deelgenomen aan het onderzoek in 2006. Van deze huishoudens, met in 2004 een inkomen van maximaal 150% van het netto sociaal minimum, heeft 40% in 2006 risicovolle schulden. Voor driekwart van hen geldt zij sinds het onderzoek van 2004 permanent grote financiële problemen hebben gehad, dan wel dat zij slechts een zeer korte periode hebben gehad waarin zij vrij waren van deze schulden. Een inkomensstijging tussen 2004 en 2006 verkleint, zowel voor huishoudens met als zonder problematische schuld in 2004, de kans op risicovolle schulden in 2006.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

In het kader van het Nationaal actieplan ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting (NAP 2003) heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in 2003-2004¹ een onderzoek laten uitvoeren naar de omvang van de schuldenproblematiek bij huishoudens tot 150% van het sociaal minimum. Dat onderzoek was bedoeld als nulmeting van de omvang van de schuldenproblematiek en zou na drie jaar herhaald worden om ontwikkelingen in de problematiek in kaart te kunnen brengen.

Bij de presentatie van het onderzoek naar problematische schulden uit 2004 hebben de keuze van de onderzochte groep huishoudens² en de gebruikte definitie van problematische schulden tot discussie geleid over de waarde van de raming van het aantal huishoudens met een problematische schuld in Nederland. Op verzoek van de Tweede Kamer is besloten een aangepaste nulmeting uit te laten voeren. De aanpassingen betroffen:

- het betrekken van alle inkomensgroepen in het onderzoek;
- het betrekken in het onderzoek van zowel problematische schulden als risicovolle schuldensituaties;
- het nauwer aansluiten bij de in het veld gehanteerde definities.

Qua onderzoeksaanpak zou zo veel mogelijk moeten worden aangesloten bij de aanpak die bij het onderzoek uit 2004 was gehanteerd. Op die manier zouden de resultaten van het nieuwe onderzoek wellicht nog mogelijkheden bieden tot vergelijking met het onderzoek uit 2004.

1.2 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

- Hoeveel huishoudens in Nederland hebben problematische schulden en hoeveel huishoudens in Nederland hebben kans op problematische schulden?

---

1 Omdat het rapport in 2004 is gepubliceerd en de dataverzameling ook grotendeels in 2004 heeft plaatsgevonden wordt in het vervolg van deze rapportage met het jaar 2004 naar dit onderzoek verwezen.

2 Huishoudens met een inkomen tot maximaal 150% van het relevante netto sociaal minimuminkomen

Aanvullende onderzoeksvragen zijn:

- Wat zijn de achtergrondkenmerken van huishoudens met (kans op) problematische schulden?
- Wat zijn de gedragskenmerken (met betrekking tot de wijze van informatievergaring, rekenvaardigheid, invullen van formulieren, betaling van rekeningen) van huishoudens met (kans op) problematische schulden?
- Van welke andere vormen van hulpverlening (dan schuldhulpverlening) wordt gebruik gemaakt?
- Hebben de huishoudens met (kans op) problematische schulden eerder situaties van (kans op) problematische schulden gekend en zo ja, is er toen gebruik gemaakt van hulpverlening?

De beantwoording van de eerste twee aanvullende onderzoeksvragen kan inzicht geven of huishoudens met problematische schulden of kans daarop ten aanzien van bepaalde achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, inkomen of huishoudensamenstelling), vaardigheden of gedragskenmerken verschillen van huishoudens die niet in deze situatie verkeren. Als zulke verschillen worden aangetroffen, kunnen deze een aanwijzing geven in welke richting beleid zou kunnen worden ontwikkeld om het ontstaan van problematische schulden te voorkomen. Hulpverleners ervaren dat problematische schulden vaak niet het enige probleem zijn van de huishoudens waarmee zij te maken krijgen. Relationele problemen, werkloosheid en verslavingsproblematiek kunnen een belemmering vormen bij het zoeken van een oplossing van de schuldenproblemen. De beantwoording van de derde aanvullende onderzoeksvraag biedt hierop enig zicht.

De vierde aanvullende onderzoeksvraag is van belang voor het signaleren van terugkerende schuldenproblemen. Het terugvallen in een situatie van problematische schulden of het niet afmaken van een eerder overeengekomen traject om van problematische schulden af te komen verkleint doorgaans de mogelijkheden om een problematische schuldsituatie op te lossen. Zowel de hulpverlener als de schuldeisers zullen hun eerdere (negatieve) ervaringen mee laten wegen als het erop aan komt mee te werken aan de totstandkoming van een schuldregeling.

1.3 Definiëring van problematische schulden

Zowel in de praktijk van de schuldhulpverlening en het beleid op dit terrein als in onderzoek naar schuldenproblemen zijn in het verleden veel verschillende definities van problematische schulden of schuldsituaties gehanteerd. Bij de voorbereiding van het onderzoek heeft het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitvoerig overlegd met de organisaties die werkzaam zijn op het terrein van de schuldhulpverlening, over een definitie van problematische schuldsituatie die voldoende aansluit bij en de steun geniet van de uitvoeringspraktijk. De afstemming met de praktijk van de schuldhulpverlening is gevonden in het hanteren van de definitie van problematische schulden zoals geformuleerd in de Gedragscode Schuldregeling NVVK. In deze gedragscode wordt gesteld dat er sprake is van een *problematische schuldsituatie* indien van een natuurlijk persoon redelijkerwijs is te voorzien dat hij niet zal kunnen voortgaan met het betalen van zijn schulden of waarin hij heeft opgehouden te betalen.

Om de aanwezigheid van een problematische schuldsituatie in het kader van schuldhulpverlening te kunnen vaststellen doorloopt de schuldhulpverlener bij de beoordeling van hulpaanvraag een beslisschema. Als dit beslisschema helemaal wordt doorlopen, dan is er sprake van een *problematische schuldsituatie*. In dat geval wordt aan elk van de volgende criteria voldaan:

1. de som van de geëiste maandelijkse betalingen is hoger dan de volgens de Recofa-rekenmethode gecalculerde aflossingscapaciteit en/of er is een bedreigende schuld (een betalingsachterstand van minimaal twee maanden) op in een of meer van de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering, en;
2. er is geen bereidheid van schuldeisers om een betalingsregeling te treffen en;
3. er is geen mogelijkheid van herfinanciering van de schulden en;
4. er is geen vermogen aanwezig dat geliquideerd kan worden.

Van deze definitie is de definitie van *kans op problematische schulden* afgeleid, conform afspraken met de organisaties uit de uitvoeringspraktijk. Er is sprake van kans op problematische schulden indien:

- één of meer van de bovengenoemde criteria voor een problematische schuldsituatie niet van toepassing zijn, maar:
- er wel een bedreigende schuld is in een of meer van de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering.

1.4 Onderzoeksopzet

1.4.1 Steekproef en wijze van dataverzameling

De steekproeftrekking en de manier waarop de data voor dit onderzoek zijn verzameld, zijn grotendeels gelijk aan die van het onderzoek in 2004 naar problematische schulden bij huishoudens met een inkomen tot 150% van het netto sociaal minimum. In 2004 is voor een bepaalde manier van steekproeftrekken gekozen omdat het onderzoek conclusies mogelijk zou moeten maken over huishoudens in drie inkomenscategorieën:

- huishoudens met een inkomen tot maximaal 100% van het netto sociaal minimum;
- huishoudens met een inkomen van 101% tot 125% van het netto sociaal minimum;
- huishoudens met een inkomen van 126% tot 150% van het netto sociaal minimum.

Omdat het bedrag van het netto sociaal minimum met name afhankelijk is van de leefvormen die in de toenmalige Abw (en nu nog steeds in de huidige WWB) werden onderscheiden, was het noodzakelijk om de steekproef zodanig te trekken dat van elke inkomenscategorie en elke leefvorm voldoende huishoudens ondervraagd konden worden.

Voor het huidige onderzoek gelden deze voorwaarden opnieuw. Wel zijn nu ook huishoudens ondervraagd met een inkomen van meer dan 150% van het netto sociaal minimum. Dit heeft ertoe geleid dat er uit twaalf verschillende combinaties van leefvorm en inkomenscategorie afzonderlijke steekproeven zijn getrokken.

Net als in 2004 is gekozen voor een tweeledige steekproef uit de panels die ook in 2004 zijn gebruikt:

- een internet-enquête onder de huishoudens die deelnemen in het NIPO CAPI@HOME-panel³
- een mondelinge enquête onder huishoudens die deelnemen in het GfK-panel⁴.

Huishoudens met een problematische schuld vormen een klein percentage van alle huishoudens in Nederland. Er zijn echter veel gegevens nodig om vast te kunnen stellen of er sprake is van een problematische schuld.

Om het veldwerk zo efficiënt mogelijk uit te kunnen voeren en om te voorkomen dat erg veel huishoudens onnodig worden lastig gevallen met vragen over hun inkomen en financiële verplichtingen, is bij de internet-enquête gekozen voor een tweekrapsbenadering:

- in een screeningsronde onder het hele CAPI@HOME-panel (ruim 37.000 huishoudens) is gevraagd naar het netto-inkomen en naar de aanwezigheid van betalingsachterstanden op hypotheek of huur, rente en aflossingen van aangegane leningen en bij de betalingen van energie en water en enkele essentiële verzekeringen. De aanwezigheid van achterstanden bij een of meer van deze verplichtingen is daarbij opgevat als een eerste indicator voor (kans op) een problematische schuld.;
- vervolgens zijn zoveel huishoudens met betalingsachterstanden meer in detail ondervraagd over hun financiële situatie als nodig is om per inkomenscategorie en voor alle huishoudens in Nederland conclusies te kunnen trekken over het aantal huishoudens met een problematische schuld.

Vanuit de optiek van schuldhulpverlening is het filter van betalingsachterstanden legitiem. Het beslisschema uit de NVVK-gedragscode is vooral van toepassing in situaties waarin een beroep op de schuldhulpverlening wordt gedaan omdat een huishouden gelooft dat het op eigen kracht niet meer uit de financiële problemen kan komen. Zeer vaak, zo niet altijd, zal dat gebeuren in een situatie waarin één of meer betalingsachterstanden zijn ontstaan.

Omdat een dergelijke tweekrapsbenadering bij de mondelinge interviews zou leiden tot een te lange doorlooptijd zijn alle gegevens bij de huishoudens in het GfK-panel in één ondervragingsronde verzameld. Alle ondervraagde huishoudens uit dit panel hebben de uitgebreide vragenlijst moeten beantwoorden. Pas achteraf kon worden vastgesteld of deze huishoudens betalingsachterstanden hadden.

Tenslotte is geprobeerd om in beide panels zoveel mogelijk huishoudens die aan het onderzoek in 2004 hebben deelgenomen, opnieuw te ondervragen. Bij het CAPI@HOME-panel zijn dit huishoudens met betalingsachterstanden die in 2004 de uitgebreide vragenlijst hadden ingevuld; bij het GfK-panel is niet op betalingsachterstanden in 2004 geselecteerd.

---

3 Dit is een internetpanel van zo'n 40.000 huishoudens (ruim 100.000 personen), representatief naar sekse, leeftijd, opleiding en inkomen voor de Nederlandse bevolking.

4 Dit panel omvat circa 5500 huishoudens, representatief naar sekse, leeftijd, opleiding en inkomen voor de Nederlandse bevolking, waarvan er ongeveer 1700 niet te ondervragen zijn via internet.

De keuze om huishoudens uit een panel te benaderen is in 2004 voor een belangrijk deel ingegeven door de behoefte om huishoudens vooraf te kunnen indelen en selecteren op grond van hun netto-inkomen. Informatievergaring door ondervraging van deelnemers aan een panel heeft voor- en nadelen:

voordelen

- de deelnemers zijn gewend om vragen over tamelijk complexe onderwerpen te beantwoorden
- de langere relatie tussen de deelnemers en de panelbeheerder vergroot de bereidheid om indringende vragen te beantwoorden
- de panelbeheerder stimuleert kwalitatief goede beantwoording van vragen
- de respons is hoger dan bij incidentele ondervragingen van willekeurig benaderde personen en huishoudens

nadelen

- er kan zelfselectie optreden: niet iedereen vindt het leuk om geregeld vragenlijsten in te vullen
- leden van een panel kunnen bewuster met bepaalde zaken omgaan als zij hierover verschillende keren zijn ondervraagd
- deelname aan het CAPI@HOME-panel veronderstelt dat men met internet kan omgaan⁵ en het Nederlands voldoende beheerst om schriftelijk gestelde vragen te begrijpen en te beantwoorden.

De beheerders van de gebruikte panels (TNS NIPO en GfK) zijn zich terdege van de risico's bewust en proberen de genoemde effecten zoveel mogelijk te bestrijden. Zij hebben er een zakelijk belang bij dat de panels een representatieve uitsnede uit de in Nederland woonachtige bevolking en huishoudens zijn. Desondanks kan niet uitgesloten worden dat met name huishoudens met grote problemen minder goed in de panels vertegenwoordigd zijn dan vanuit het oogpunt van representativiteit wenselijk is. Om vertekening van de resultaten door de ongelijke toegang tot internet te ondervangen is een deel van de enquête uitgevoerd in de vorm van mondelinge enquêtes.

1.4.2 Operationalisering problematische schulden

Bij de operationalisering van de definitie zijn de NVVK-gedragscode en het daarbijhorende beslisschema (zie bijlage 1) de uitgangspunten geweest. De criteria uit de NVVK-gedragscode zijn vertaald in vragen aan de deelnemers aan het onderzoek. In alle berekeningen is uitgegaan van de gegevens die door de ondervraagden zijn opgegeven. Ontbrekende gegevens zijn zo mogelijk geschat op basis van kenmerken van het huishouden en andere, wel beschikbare gegevens over dat huishouden. Verder is nagegaan of de opgegeven bedragen plausibel zijn in relatie tot andere gegevens.

---

⁵ TNS NIPO verschaft deelnemers aan het panel een pc, als zij deze bij aanmelding voor het panel nog niet hebben.

Voor het onderzoek zijn de vier criteria voor het vaststellen van een problematische schuld als volgt geoperationaliseerd (voor meer details zie bijlage 3).

Criterion 1.a

De som van de geëiste maandelijkse betalingen is hoger dan de volgens de Recofa-rekenmethode gecalculerde aflossingscapaciteit

Het eerste filter in het beslisschema is de vaststelling of de aflossingscapaciteit van een huishouden voldoende is om aan de maandelijkse betalingsverplichtingen van aangegane hypotheek en leningen te voldoen. De aflossingscapaciteit is berekend als het verschil tussen het netto-inkomen van het huishouden en het vrij te laten bedrag minus een extra vrij te laten bedrag van € 113,45 (de zg. factor X).

Tot het netto-inkomen van het huishouden zijn gerekend alle netto-inkomsten van het hoofd van het huishouden en (indien aanwezig) de partner van het hoofd. Dit zijn zowel inkomsten uit arbeid en voormalige arbeid als inkomsten uit andere bronnen (vermogen, alimentatie, (onder)verhuur, et cetera). Bij eigenaren-bewoners is bij de berekening van het netto-inkomen rekening gehouden met de fiscale effecten van het eigen-woningbezit. Inkomens van inwonende kinderen zijn evenals de kinderbijslag respectievelijk kinderkorting buiten beschouwing gelaten⁶.

Het vrij te laten bedrag is zoveel mogelijk berekend conform de rekenmethode van de Recofa. De algemene rekenregels en daarbij horende forfaitaire bedragen zijn gebruikt (inclusief de zogenaamde factor X) en afgezien is van de afwijkingmogelijkheden die de Recofa-benadering in specifieke gevallen toelaat.

De geëiste maandelijkse betalingen worden berekend door alle bedragen op te tellen van de betalingen die maandelijks gedaan moeten worden aan aflossingen en rente voor leningen en hypotheek die het huishouden is aangegaan.

Aan criterium 1.a wordt door een huishouden voldaan als het verschil tussen de berekende aflossingscapaciteit gedeeld door het totaal aan maandelijkse betalingen kleiner is dan 1. Is dat het geval, dan wordt volgens het beslisschema de situatie aan criterium 2 getoetst. Zo niet, dan komt criterium 1.b aan de orde.

Criterion 1.b

Er is een bedreigende schuld (een betalingsachterstand van minimaal twee maanden) in de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekosten-, WA- of inboedelverzekering

Als een huishouden niet aan criterium 1.a voldoet, dan is er in het beslisschema een tweede weg waarlangs men bij een problematische schuldsituatie kan uitkomen. Dat is namelijk het geval als er een bedreigende schuld is in de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering (waarbij onder een bedreigende

---

⁶ Dit is in 2004 ook gebeurd.

schuld een betalingsachterstand van minimaal twee maanden wordt verstaan). In feite gaat het hierbij om achterstanden bij de betaling van een of meer bedragen die men periodiek hiervoor verschuldigd is.

Criterion 2

Er is geen bereidheid van schuldeisers om een betalingsregeling te treffen.

Aan alle deelnemers aan het onderzoek met een of meer betalingsachterstanden is gevraagd of zij geprobeerd hebben met de schuldeisers afspraken te maken over een betalingsregeling of over een schuldregeling.

Onder een betalingsregeling worden verstaan afspraken tussen schuldenaar en schuldeisers over een verlenging van de afbetalingsperiode (bijvoorbeeld door lagere periodieke betalingen of een tijdelijke opschorting van de betalingen). De volgende antwoordmogelijkheden zijn aangeboden:

1. ja, dat is ook gelukt met alle schuldeisers
2. ja, maar niet alle schuldeisers willen meewerken
3. ja, daarover spreek/overleg ik nog
4. nee, dat heb ik niet geprobeerd.

Bij een schuldregeling gaat het om een regeling in het kader van traject van schuldhulpverlening. Gevraagd is of geprobeerd is om afspraken over een schuldregeling te maken. Deze vraag volgt in de vragenlijst na vragen over het inschakelen van een professionele (schuld)hulpverlener.

Hierbij zijn de volgende antwoordmogelijkheden aangeboden:

1. ja, dat is ook gelukt
2. ja, maar niet alle schuldeisers willen meewerken
3. ja, daarover wordt nog gesproken/overlegd
4. nee, dat is niet geprobeerd.

Op basis van de antwoordmogelijkheden kunnen strenge of minder strenge voorwaarden worden geformuleerd om te bepalen of aan criterium 2 wordt voldaan. Een strenge voorwaarde is dat alleen huishoudens die aangeven dat niet alle schuldeisers willen meewerken, geacht worden aan criterium 2 te voldoen. De minst strenge voorwaarde is dat alle huishoudens geacht worden aan criterium 2 te voldoen behalve de huishoudens waarvoor het gelukt is om afspraken te maken over een betalingsregeling of een schuldregeling.

Criterion 3

Er is geen mogelijkheid van herfinanciering van de schulden.

Aan alle deelnemers aan het onderzoek met een of meer betalingsachterstanden is gevraagd of zij of hun hulpverlener geprobeerd hebben de schulden op een andere manier te financieren, bijvoorbeeld in de vorm van een saneringskrediet bij een volkskredietbank. Analoog aan de vragen naar afspraken over een betalings- of schuldregeling zijn de volgende antwoordmogelijkheden aangeboden:

- ja, dat is ook gelukt

- ja, maar dat is niet gelukt
- ja, daarover wordt nog gesproken/overlegd
- nee, dat is niet geprobeerd.

Ook met betrekking tot criterium 3 kan een strenge en minder strenge interpretatie worden gebruikt om te bepalen of een huishouden aan dit criterium voldoet.

Criterion 4

Er is geen vermogen aanwezig dat geliquideerd kan worden

Om te beoordelen of een huishouden aan dit criterium voldoet moet bekend zijn wat er aan vermogensbestanddelen aanwezig en of deze 'te gelde' gemaakt kunnen worden. In de vragenlijst zijn daarom verschillende vermogensbestanddelen geïnterpreteerd zoals:

- spaartegoeden
- beleggingen
- onroerend goed
- verzamelingen
- kostbaarheden
- auto en dergelijke.

De ondervraagden is gevraagd apart op te geven wat zij aan spaartegoeden, beleggingen en dergelijke hebben en wat de totale waarde is van de (kostbare) bezittingen. Daarmee wordt een indicatie verkregen van hun vermogenspositie.

2 Toepasbaarheid criteria uit de NVVK-gedragscode

2.1 Inleiding

Door uit te gaan van de definitie uit de gedragscode van de NVVK beoogde het ministerie een discussie over de resultaten van het onderzoek zoals in 2004 te voorkomen. Immers, een raming gebaseerd op deze breed gedragen definitie zou tot voor de praktijk herkenbare uitkomsten moeten leiden. Bij de eerste analyses van de verzamelde gegevens bleek dat de antwoorden op de vragen onvoldoende houvast bieden om op een betrouwbare manier vast te stellen of een huishouden voldoet aan de criteria die in de NVVK-gedragscode worden genoemd. Dit geldt met name voor de criteria 2 en 3.

Bij het opzetten van het onderzoek is al onderkend dat de criteria uit de NVVK-gedragscode slechts globaal zouden kunnen worden toegepast voor de raming van het aantal huishoudens met een problematische schuld. De onderzoekssetting verschilt op een aantal punten fundamenteel van de hulpverleningssituatie. De knelpunten bij de vertaling van de criteria uit de professionele schuldhulpverleningspraktijk naar een vragenlijst voor personen die niet in de materie thuis zijn, zijn echter groter gebleken dan verwacht. Daar komt een tweede factor bij. Hoewel de verschillen in de uitvoering van de schuldhulpverlening door de brede aanvaarding van de herziene gedragscode kleiner zijn geworden, is er nog geen sprake van een uniforme toepassing van de gedragscode. Ook dit is van invloed op de mogelijkheden om op basis van de informatie uit de vragenlijst te beoordelen, of er al dan niet sprake is van een problematische schuld. Op beide punten gaan wij nu verder in.

2.2 Onderzoek versus hulpverlening

Zowel voor een onderzoek naar problematische schulden als voor de praktijk van de schuldhulpverlening is betrouwbare informatie essentieel. Als wij beide situaties met elkaar vergelijken, dan springen de volgende verschillen in het oog:

1 het belang van betrokkene en enquêteur c.q. hulpverlener

Als een persoon of een huishouden een beroep doet op hulp om schuldenproblemen op te lossen, dan hebben zowel de hulpvrager als de hulpverlener er veel belang bij dat alle informatie die nodig is om de situatie te kunnen beoordelen op tafel komt. Als dat niet gebeurt loopt de hulpvrager het risico dat zijn hulpvraag wordt afgewezen of onjuist wordt behandeld. Zijn

problemen worden dan niet opgelost. Voor de hulpverlener is goede en volledige informatie van groot belang om te kunnen beoordelen of de hulpvrager wel in aanmerking komt voor ondersteuning, om te kunnen inschatten wat de kans is dat de problemen ook werkelijk kunnen opgelost en om te kunnen bepalen welke interventies hiervoor nodig zijn. De hulpverlener kan – binnen zekere grenzen – druk uitoefenen op de hulpvrager opdat deze de benodigde gegevens verschafft. Zowel op basis van door de hulpvrager geleverde bewijsstukken als via navraag bij andere betrokken partijen kan de hulpverlener de door de hulpvrager ingebrachte informatie verifiëren.

In een onderzoekssituatie is van dit alles geen sprake. Een ondervraagde heeft weinig direct belang bij een zorgvuldige beantwoording van de vragen. Er kunnen echter wel voorwaarden worden gecreëerd die respondenten stimuleren vragen zorgvuldig te beantwoorden. Bij panels die regelmatig worden ondervraagd, kan een panelbeheerder deelnemers die vragenlijsten geregeld onvoldoende beantwoorden verwijderen en een kwalitatief goede respons belonen. Een goede enquêteur zal proberen de informatie tijdens een interview te toetsen, waarbij controlevragen in een vragenlijst een hulpmiddel zijn. Dat is vooral een toets op plausibiliteit: past een antwoord binnen de context van eerder gegeven informatie? Het is nauwelijks mogelijk om naar bewijsstukken te vragen omdat de tijd ontbreekt (zie hierna onder 2) en omdat dit de bereidheid om mee te werken kan verminderen (zie hierna onder 3).

2 de beschikbare tijd

Het verzamelen en verifiëren van alle gegevens over de financiële situatie van een persoon of huishouden kost veel tijd. Bij de behandeling van een aanvraag tot hulpverlening kost het vaak meer dan één gesprek om hierin inzicht te krijgen; bovendien zijn het vaak lange gesprekken (drie kwartier tot een uur). In een interviewsituatie is maar een fractie van die tijd beschikbaar. In dit onderzoek gaat het om gesprekken van gemiddeld 25 minuten; het invullen van de internet-vragenlijst zou maximaal 20 minuten mogen kosten. In zo'n kort tijdsbestek kunnen veel minder aspecten van de financiële situatie aan de orde komen en per aspect kan veel minder gedetailleerde informatie worden verzameld dan in de hulpverleningssituatie. Deelnemers aan een onderzoek zijn over het algemeen geneigd de vragen te beantwoorden op grond van wat zij zich herinneren of denken te weten en schattingen te geven. Zelfs als zij de moeite nemen om informatie op te zoeken⁷, dan is de kans groot dat niet alle gegevens boven tafel komen. Ook schuldhelpverleners ervaren dat in een tweede gesprek vaak schulden worden gemeld die in het eerste gesprek over het hoofd zijn gezien.

3 selectiviteit van de informanten

Zowel in de schuldhelpverlening als bij onderzoek treedt zelfselectie op. De verwachting is dat lang niet alle huishoudens met schuldenproblemen een beroep doen op de schuldhelpverlening⁸.

---

⁷ In dit onderzoek is in de instructie bij het invullen van de vragenlijsten aan de respondenten gevraagd om ontbrekende informatie op te zoeken.

⁸ Als dat wel het geval was, dan was een raming van het aantal huishoudens met problematische schulden door middel van onderzoek niet nodig!

Bij de schuldhulpverlening melden zich alleen huishoudens die zichzelf weinig of geen kans geven om zonder ondersteuning uit de financiële problemen te komen. Schuldhulpverlening is het laatste redmiddel na een vaak lange periode waarin geprobeerd is zelf de schuldproblemen op te lossen. Een beroep doen op schuldhulpverlening betekent niet alleen dat er een forse drempel is overwonnen, maar ook dat de financiële nood (te) hoog is gestegen. Een bijkomende noodzakelijke voorwaarde is bekendheid met het bestaan van de schuldhulpverlening. Alle huishoudens met financiële problemen die daar op eigen kracht denken uit te kunnen komen, en de huishoudens die vanwege onbekendheid met het bestaan van de schuldhulpverlening of om andere redenen de weg naar de schuldhulpverlening niet vinden, blijven bij de schuldhulpverlening buiten beeld. Alleen van degenen die wel een beroep op de schuldhulpverlening doen of hebben gedaan, is bekend of hun situatie aan de in de gedragscode van de NVVK genoemde criteria voldoet.

Ook onderzoek heeft te maken met selectie. Onderzoekers beïnvloeden bij het bepalen van de steekproef en door de keuze van de ondervragingsmethode de samenstelling van de respondentengroep. De keuzes ten aanzien van samenstelling van de steekproef en ondervragingsmethode worden op inhoudelijke en praktische gronden genomen. Daarnaast is er ook bij onderzoek sprake van zelfselectie. Mensen kunnen vrijelijk beslissen om aan een onderzoek mee te doen en of zij bepaalde vragen wel of niet beantwoorden. Zelfselectie kan ertoe leiden dat de kenmerken van de deelnemers toch niet overeenstemmen met de kenmerken van de groep waarop het onderzoek betrekking zou moeten hebben. In onderzoek kan anders dan in de hulpverlening zowel vooraf (bij het trekken van de steekproef en bij de benadering van respondenten), tijdens (door rappelleren) als achteraf (door weging) gecorrigeerd worden voor effecten van zelfselectie⁹.

4 kennis van mogelijkheden en onmogelijkheden

Schuldhulpverleners hebben op grond van hun ervaring een goed beeld van de mogelijkheden om met diverse schuldeisers tot een vergelijk te komen en van de mogelijkheden om schulden via een saneringskrediet te herstructureren. Met die kennis kunnen zij relatief snel en goed inschatten of zich op dat vlak onoverkomelijke problemen zullen voordoen. Daarmee kan in hulpverlenings-situaties redelijk snel worden aangegeven of een huishouden aan het tweede en/of derde criterium voldoet.

Het oordeel van een respondent in het onderzoek over de mogelijkheden om een betalings- of schuldregeling te treffen is minder valide dan dat van een schuldhulpverlener. Schuldenaren hebben die kennis alleen als zij zelf al geprobeerd hebben een regeling te treffen, als een schuldhulpverlener dat voor hen heeft proberen te doen of als deze daarover een uitspraak heeft gedaan in een van de gesprekken bij een aanmelding voor hulp. Doorgaans hebben schuldenaren echter geen goed beeld van wat er mogelijk is. Illustratief is de ervaring van de instellingen die deelnemen aan de benchmark schuldhulpverlening, dat een deel van de huishoudens na een eerste gesprek met de hulpverlening geen beroep doet op hulpverlening omdat zij zelf alsnog met

---

⁹ In dit onderzoek is dat gebeurd door het trekken van een gestratificeerde steekproef en weging achteraf.

een of meer schuldeisers een regeling hebben kunnen treffen¹⁰. Dit wil overigens niet zeggen dat die afspraken ook geleid hebben tot een oplossing van de schuldensituatie.

In het onderzoek zal minder stellig kunnen worden bepaald of een huishouden aan de criteria 2 en/of 3 voldoet of niet. Waarschijnlijk mag meer waarde worden gehecht aan de uitspraak dat het gelukt is om met schuldeisers een regeling af te spreken of schulden anders te financieren dan aan de tegenovergestelde uitspraak. In het eerste geval is zeker dat er actie is ondernomen en dat dit tot een resultaat heeft geleid dat kan bijdragen aan de oplossing van het schuldenprobleem. Er is in elk geval een 'zichtbaar' resultaat. Desondanks kan niet uitgesloten worden, dat een deel van deze huishoudens later toch nog een beroep op hulpverlening doet om de schuldenproblemen daadwerkelijk op te lossen. Als de ondervraagde aangeeft dat schuldeisers niet mee wilden werken of dat er geen herfinanciering mogelijk was, dan is het binnen het bestek van een onderzoek niet mogelijk om grondig na te gaan in hoeverre dit oordeel juist is. Ook als de ondervraagde er oprecht van overtuigd is dat er geen mogelijkheden zijn, kan toch niet altijd worden uitgesloten dat er een mogelijkheid over het hoofd is gezien.

Samenvattend: in het kader van de schuldhulpverlening kunnen heel veel betrouwbare en gedetailleerde gegevens over een specifiek deel van de Nederlandse huishoudens (de aanmelders bij de schuldhulpverlening) worden verzameld, terwijl in een onderzoekssetting minder verschillende, minder gedetailleerde en minder geverifieerde gegevens kunnen worden verzameld over een breder samengesteld deel van de Nederlandse huishoudens (in principe een representatief deel uit alle huishoudens). In het kader van een onderzoek is veel minder informatie beschikbaar om te kunnen toetsen of een huishouden conform de criteria uit de NVVK-gedragcode verkeert in de situatie van een problematische schuld. Dit geldt niet alleen voor de informatie die nodig is om te kunnen beoordelen hoe het zit met de aflossingscapaciteit. Ook informatie over de bereidheid van schuldeisers om een regeling van de schulden te treffen en over de mogelijkheden tot herfinanciering kunnen in de context van een onderzoek veel minder nauwkeurig worden bepaald dan in een werkelijke situatie van hulpverlening. Schuldhulpverleners kunnen vaak al op basis van hun eerdere ervaringen met bepaalde schuldeisers en instanties die saneringskredieten verstrekken in vergelijkbare schuldsituaties een eerste beoordeling geven van de mogelijkheden en kansen.

2.3 NVVK-gedragcode: theorie en praktijk

De tekst van de NVVK-gedragcode en het daaruit afgeleide rekenmodel, zoals weergegeven in het werkblad 'rekenmethode_20061.xls', suggereren dat er bij de berekening van het vrij te laten bedrag weinig tot geen ruimte is voor een persoonlijke afweging van de behandelende schuldhulpverlener. In de praktijk van de schuldhulpverlening is die ruimte er bij een aantal posten echter wel. Hetzelfde geldt voor de bepaling van het vrij te laten bedrag door de rechter bij een WSNP-procedure. Een belangrijk element is namelijk de beoordeling of bepaalde uitgaven

---

¹⁰ Dit voorbeeld is slechts illustratief omdat de deelnemers aan de benchmark in 2002 niet representatief waren voor alle schuldhulpverlenende instellingen in Nederland.

onvermijdbaar zijn. Daarbij moet een afweging worden gemaakt tussen de financiële opbrengsten voor een schuldregeling van maatregelen om die uitgaven te verminderen en de gevolgen van zo'n bezuiniging voor de situatie van de schuldenaar en het huishouden als geheel.

Het afschaffen van een auto kan naast meer liquiditeit door extra middelen uit de verkoop leiden tot een belangrijke besparing op de uitgaven. Als de auto echter nodig is om betaald werk te behouden, dan is de kans groot dat het afschaffen van de auto tot een structurele verslechtering van de situatie zal leiden. Het ligt dan in de rede om te beslissen dat de auto bij het treffen van een schuldregeling niet verkocht hoeft te worden. Wel zou kunnen worden besloten een dure auto te vervangen door een auto die goedkoper is in het gebruik.

Een vergelijkbare situatie kan zich voordoen bij bovenmatig hoge woonlasten van een huishouden. Als het huishouden al maximaal gebruik maakt van de bestaande mogelijkheden om de woonlasten tot een redelijk niveau te verlagen, dan is alleen een verhuizing naar een goedkopere woning een optie. Een verhuizing brengt echter altijd kosten met zich mee en het is de vraag of die extra kosten in de gegeven situatie acceptabel zijn. Bovendien moet er op redelijk korte termijn een goedkopere woning beschikbaar zijn. Ook bij deze afweging kan het logisch zijn om (tijdelijk) hogere woonlasten te accepteren.

In beide voorbeelden leidt de afweging tot een hoger vrij te laten bedrag dan bij een strikte toepassing van de rekenregels. Naast deze voorbeelden zijn er nog meer financiële omstandigheden waarmee in individuele situaties rekening kan worden gehouden en die dus kunnen leiden tot de vaststelling van een hoger vrij te laten bedrag. Dit hogere vrij te laten bedrag gaat ten koste van de aflossingscapaciteit. Als met die individuele omstandigheden rekening wordt gehouden zal bij een gelijke schuldenlast dus vaker tot een problematische schuldsituatie worden geconcludeerd dan bij een strikte (bureaucratische) toepassing van de door de Recofa opgestelde en in de NVVK-gedragscode opgenomen rekenregels.

Met de herziening van de NVVK-gedragscode is beoogd een heldere set van objectieve criteria te formuleren voor de beoordeling van een schuldsituatie en de noodzaak tot hulpverlening, kortom om de aanwezigheid van een problematische schuldsituatie vast te stellen. Daarnaast zou alleen de motivatie van een aanvrager van invloed mogen zijn op de beslissing om over te gaan tot schuldhulpverlening. In de praktijk blijken schuldhulpverleners nog steeds andere omstandigheden mee te laten wegen. Bij de huishoudens wordt bijvoorbeeld gekeken naar het betaalgedrag in het verleden, eerdere schuldproblemen, de aard/zekerheid van inkomsten. Ook worden kenmerken van de schuldsituatie meegewogen zoals het aantal schuldeisers, wie de schuldeisers zijn en hun eerder gebleken bereidheid om aan een regeling mee te werken. Door de verschillen tussen de NVVK-gedragscode in theorie en in de praktijk zal het aantal situaties dat binnen de schuldhulpverlening als een problematische schuld wordt gedefinieerd, verschillen van het aantal dat bij toepassing van de criteria uit de NVVK-gedragscode sec wordt berekend. Dit wil niet zeggen dat in de praktijk meer huishoudens met schulden worden toegelaten tot het minnelijk traject. Als een minnelijk traject door de opstelling van schuldeisers bij voorbaat kansloos wordt geacht, dan ligt doorgeleiding naar het Wsnp-traject meer voor de hand.

2.4 Consequenties voor dit onderzoek

Het doel van dit onderzoek is en blijft een schatting te maken van het aantal huishoudens in Nederland dat volgens de criteria uit de gedragscode van de NVVK te maken heeft met een problematische schuldsituatie. Net als in het onderzoek uit 2004 is uitsluitend de ondervraagde de bron van informatie, zowel over de financiële omstandigheden (middelen en schulden) als over de mogelijkheden om eventuele financiële problemen op te lossen. Er is geen dossieronderzoek gedaan.

De betrouwbaarheid van de informatie is afhankelijk van het inzicht van de ondervraagde in de eigen financiële situatie, de bereidheid om hierover openheid van zaken te geven en de mate waarin de perceptie van de mogelijkheden om afspraken te maken met schuldeisers en/of herfinanciering van de schulden overeenkomt met de realiteit.

Schuldhelpverleners ervaren geregeld dat schuldenaren hun financiële situatie te rooskleurig voorstellen. Vaak blijken er meer (en hogere) schulden te bestaan dan in een eerste instantie zijn gemeld. Hiervoor zijn verschillende oorzaken:

- 1 de betrokkene is het zicht kwijtgeraakt op de financiële situatie;
- 2 de betrokkene wil niet aan buitenstaanders toegeven hoe ernstig de situatie is.

Beide omstandigheden doen zich in een onderzoekssituatie mogelijk in een nog sterkere mate voor. Dit kan niet gecorrigeerd worden door aan de respondenten te vragen de opgegeven bedragen met documenten te ondersteunen. De omvang van de financiële problemen van een huishouden zal derhalve onderschat worden.

Bij de operationalisering van de criteria in vragen aan het huishouden doen zich verschillende knelpunten voor, die evenzoveel belemmeringen vormen om te kunnen vaststellen of een huishouden voldoet aan de criteria zoals die in de praktijk van de schuldhelpverlening worden toegepast.

criterium 1

Zojuist is al opgemerkt dat huishoudens met schulden hun financiële situatie niet altijd overzien. Zij zullen hun inkomsten en betalingsverplichtingen vaak niet nauwkeurig kunnen opgeven. Voor het vaststellen van de aflossingscapaciteit is echter wel gedetailleerde financiële informatie nodig. In het onderzoek moet rekening worden gehouden met grotere onzekerheidsmarges bij de opgegeven bedragen.

In het onderzoek kan verder geen rekening worden gehouden met bijzondere omstandigheden die doorgaans leiden tot een verhoging van het vrij te laten bedrag en dus tot een lagere aflossingscapaciteit.

Hierdoor zal het aantal huishoudens waarbij de geëiste maandelijkse betalingen hoger zijn dan de aflossingscapaciteit (criterium 1.a) waarschijnlijk onderschat worden. Dit probleem wordt deels ondervangen door criterium 1.b: indien een huishouden over voldoende aflossingscapaciteit lijkt te beschikken, maar een betalingsachterstand van minimaal twee maanden in de categorieën huur,

hypothec, energie, ziektekosten-, WA- of inboedelverzekering heeft, dan voldoet het ook aan criterium 1.

Criterion 2 en 3

Ten aanzien van de criteria 2 en 3 moet geconcludeerd worden dat deze in het kader van het onderzoek onvoldoende betrouwbaar geoperationaliseerd kunnen worden.

De antwoorden op de vragen naar de medewerking aan een betalings- of schuldregeling bieden onvoldoende inzicht of er sprake is van bereidheid tot medewerking. In 40% van de situaties waarin deze vragen relevant zijn, blijkt namelijk dat de betrokkene zelf noch een hulpverlener pogingen heeft gedaan om tot afspraken te komen; 10% is hierover nog in gesprek. In een zeer groot deel van de situaties waarin herfinanciering van schulden aan de orde kan zijn, zijn de mogelijkheden tot herfinanciering niet onderzocht; bij een kleiner deel loopt zo'n traject nog. Dat niet geprobeerd is om een regeling met schuldeisers af te spreken of schulden te herfinancieren kan verschillende achtergronden hebben zoals:

- de ondervraagde heeft hier niet aan gedacht
- de ondervraagde acht zich bij voorbaat kansloos
- de hulpverlener acht een dergelijke stap kansloos.

Als er wel een regeling tot stand is gekomen, dan is het onduidelijk in welk stadium dat gebeurd is. Het actief regelen van schulden vindt meestal plaats in de tweede fase van een traject, dus nadat is vastgesteld dat een huishouden tot de categorie 'problematische schulden' moet worden gerekend. Als dat het geval is, dan wordt zo'n huishouden ten onrechte gerekend tot de huishoudens zonder problematische schulden. Kortom: de antwoorden bieden onvoldoende houvast om huishoudens tot de succesvolle dan wel niet-succesvolle categorie op het punt van het treffen van een betalings- of schuldregeling te kunnen rekenen.

Criterion 4

Met de antwoorden op de vragen over aanwezig vermogen kan in principe bepaald worden of een huishouden aan criterium 4 voldoet. Als uit de antwoorden wordt geconcludeerd dat er liquideerbaar vermogen is, dan betekent dat echter nog niet dat het huishouden in de praktijk van de schuldhulpverlening ook als niet problematisch zou worden beschouwd. In principe moet elk vermogen worden ingezet om de schuldenlast te verlichten. Er kunnen echter omstandigheden zijn waarin liquidatie van vermogen tot ongewenste effecten op andere terreinen leidt. Om dit te beoordelen is inzicht in de leefsituatie van de schuldenaar noodzakelijk. Dat inzicht is niet te krijgen binnen het kader van een beperkt vragenlijstonderzoek.

De aanwezigheid van liquideerbaar vermogen zal in de praktijk van de schuldhulpverlening leiden tot een beoordeling van de situatie die ontstaat als dit vermogen wordt ingezet om de schulden te verminderen. Het inzetten van (geliquideerd) vermogen heeft gevolgen voor de verhouding tussen betalingsverplichtingen en aflossingscapaciteit. In de schuldhulpverlening is dat reden om het beslisschema opnieuw te doorlopen. Zo'n herbeoordeling is in het onderzoek niet mogelijk.

In overleg met de klankbordgroep en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid als opdrachtgever is daarom besloten in het onderzoek alleen te kijken naar huishoudens die voldoen aan criterium 1 (dat wil zeggen aan criterium 1.a en/of aan criterium 1.b). Zij voldoen hieraan indien er sprake is van:

- de aanwezigheid van onvoldoende aflossingscapaciteit (criterium 1.a), en/of
- de aanwezigheid van betalingsachterstanden gedurende twee maanden of langer in de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekosten-, WA- of inboedelverzekering (criterium 1.b).

Daarnaast geldt als voorwaarde dat het huishouden betalingsachterstanden heeft op af te lossen leningen of op te betalen rekeningen. Hiervoor is gekozen enerzijds omdat een huishouden zonder betalingsachterstanden nog relatief ver verwijderd is van wat beschouwd wordt als een problematische schuld. Zij zullen veelal ook geen beroep doen op schuldhulpverlening. Daarnaast is met de verzamelde gegevens alleen over huishoudens met betalingsachterstanden voldoende representatieve informatie beschikbaar (dit is nader toegelicht in paragraaf 1.4.1). Ten slotte ondervangt criterium 1.b het probleem van onderrapportage van geëiste maandelijkse betalingen en van het feit dat bijzondere omstandigheden die leiden tot een verhoging van het vrij te laten bedrag niet meegenomen kunnen worden.

De huishoudens die aan criterium 1 voldoen zijn niet de huishoudens die aan de definitie van huishoudens met problematische schulden uit de NVVK-gedragscode voldoen. Verwacht mag worden dat een deel van deze huishoudens niet beschouwd mag worden als huishoudens met een problematische schuldsituatie omdat zij niet blijken te voldoen aan een of meer van de criteria die verderop in het beslisschema worden gehanteerd.

In hoofdstuk 3 wordt berekend hoeveel huishoudens in het onderzoek voldoen aan criterium 1 en worden de kenmerken van deze huishoudens beschreven. Uit het voorgaande zal duidelijk zijn dat de resultaten van deze berekening niet vergeleken mogen worden met de gegevens die over het aantal huishoudens met problematische schulden door de schuldhulpverlening worden gepubliceerd. De informatie waarop de cijfers uit het onderzoek en die uit de schuldhulpverlening zijn gebaseerd, verschilt daarvoor te veel. Dat geldt ook voor een vergelijking tussen het aantal huishoudens dat volgens de schuldhulpverlening aan criterium 1 uit de NVVK-gedragscode voldoet en het aantal dat in het onderzoek hieraan voldoet. Om de huishoudens die in dit onderzoek voldoen aan criterium 1 te onderscheiden van de huishoudens die volgens de NVVK-gedragscode behoren tot de huishoudens met problematische schulden, duiden wij de huishoudens die in dit onderzoek voldoen aan criterium 1 aan met de term “huishoudens met risicovolle schulden”.

3 Huishoudens met risicovolle schulden

3.1 Het aantal huishoudens met risicovolle schulden

In het vorige hoofdstuk is betoogd dat het niet mogelijk is om een definitie van problematische schuldsituaties te hanteren waarbij gebruik gemaakt wordt van alle vier criteria die in de NVVK-gedragscode worden genoemd. In het onderzoek is daarom een afwijkende definitie gehanteerd om inzicht te krijgen in het aantal huishoudens dat problemen heeft om te voldoen aan betalingsverplichtingen. Om de schijn te vermijden dat het hier gaat om huishoudens met een problematische schuld conform de NVVK-gedragscode, worden huishoudens die voldoen aan de criteria die in het onderzoek worden gebruikt, aangeduid als huishoudens met risicovolle schulden.

Een huishouden heeft volgens de gehanteerde definitie risicovolle schulden indien het achterstanden heeft bij de betaling van aflossingen en rente voor leningen en/of hypotheek of andere betalingsverplichtingen en bovendien voldoet aan criterium 1.a en/of 1.b uit het beslisschema van de NVVK. Dit is het geval als:

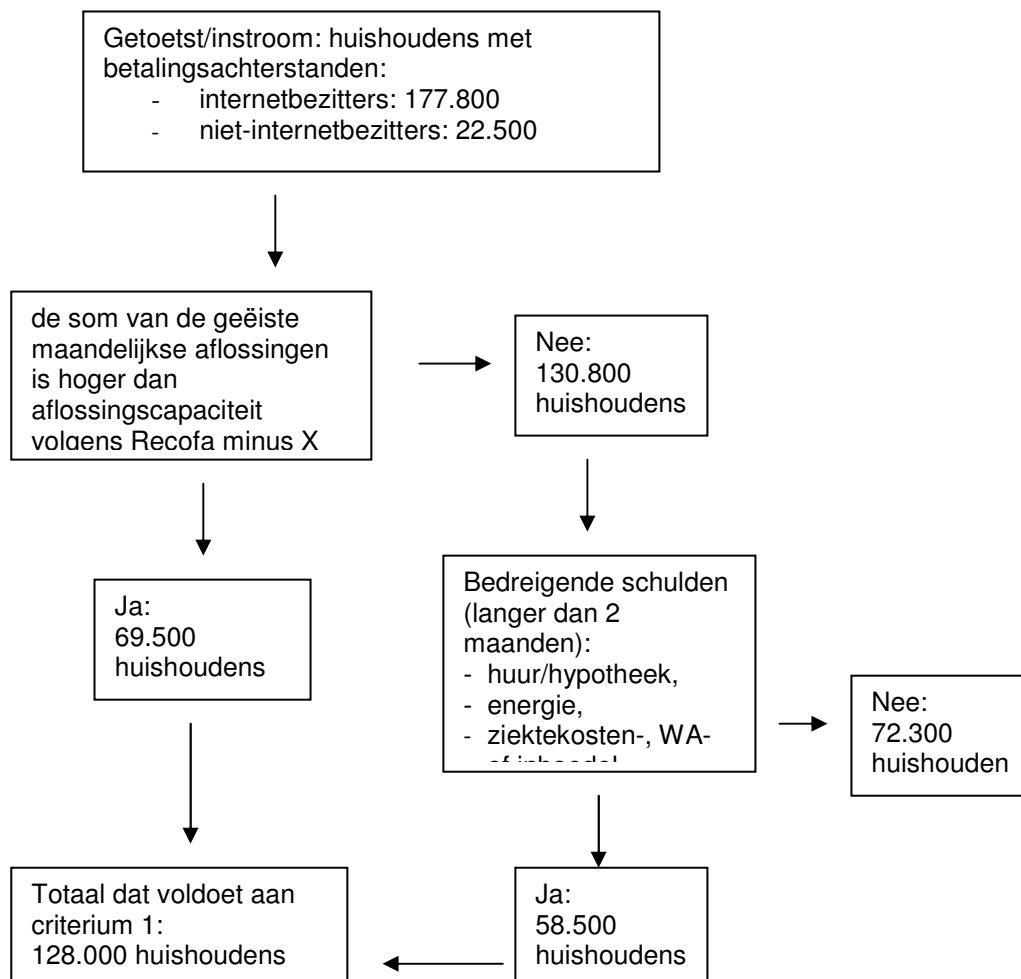
- de som van de geëiste maandelijkse betalingen is hoger dan de volgens de Recofa-rekenmethode gecalculerde aflossingscapaciteit (criterium 1.a);
- er is een bedreigende schuld (een betalingsachterstand van minimaal twee maanden) in een of meer van de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering (criterium 1.b).

Hieronder wordt berekend hoeveel huishoudens aan deze definitie voldoen¹¹. Dit wordt weergegeven in het bovenste deel van het beslisschema van de NVVK. Hiermee wordt inzichtelijk hoeveel huishoudens met betalingsachterstanden aan criterium 1.a voldoen en hoeveel van de huishoudens met betalingsachterstanden die hieraan niet voldoen, langer dan twee maanden betalingsachterstanden hebben in een of meer van de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering (en daarmee voldoen aan criterium 1.b). De wijze waarop de getallen in het beslisschema zijn berekend, staat uiteengezet bij de daarop volgende margebepaling. De minimum- en maximaantallen worden namelijk in één exercitie met de puntschatting (de aantallen in het beslisschema) berekend.

---

11 De verantwoording van de bewerkingen, de respons en de weging staat in bijlagen 2 en 3.

Bovenste deel beslisschema NVVK

Margebepaling

a. Huishoudens zonder internet

De geïnterviewde huishoudens uit het panel van GfK vormen een steekproef die aselekt is op het al dan niet toegang hebben tot internet. Na weging¹² op leefvorm en inkomensklasse is dit een representatieve steekproef uit alle Nederlandse huishoudens.

Van de 417 huishoudens zonder internet geldt voor 0,7% dat men én betalingsachterstanden heeft én voldoet aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK. Als rekening gehouden wordt met de marges naar beneden en naar boven, dan ligt het werkelijke percentage tussen 0% en

¹² Zie bijlage 2 voor de weegfactoren.

1,6%. Er zijn in Nederland 1.962.000 huishoudens zonder internet. Dit betekent dat minimaal minder dan 100 en maximaal 30.500 huishoudens zonder internet voldoen aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK.

b. Huishoudens met internet

De schatting van het aantal huishoudens met internet is in twee stappen gedaan. Eerst is op basis van de screening van de huishoudens uit het NIPO CAPI@HOME-panel het aantal huishoudens met betalingsachterstanden berekend en vervolgens is voor de huishoudens met betalingsachterstanden op basis van de steekproef voor het hoofdonderzoek berekend hoeveel huishoudens voldoen aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK¹³.

Aan de screening van het NIPO CAPI@HOME-panel hebben 37.653 huishoudens deelgenomen. Van deze huishoudens heeft 3,8% een of meer betalingsachterstanden. Bij een respons van 37.653 ligt het werkelijke percentage huishoudens met een of meer betalingsachterstanden tussen 3,6% en 4,0%. Volgens het CBS hebben 4.641.000 huishoudens uit de doelgroep toegang tot internet. Dit betekent dat minimaal 168.000 en maximaal 187.000 huishoudens met toegang tot internet te maken hebben met een of meer betalingsachterstanden.

Van de 569 huishoudens met betalingsachterstanden voldoet 64% aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK. De marges liggen op 60,1% en 67,9%. Als deze percentages worden toegepast op de zojuist geschatte aantallen huishoudens met betalingsachterstanden (168.000 en maximaal 187.000) dan voldoen minimaal 101.000 en maximaal 127.000 aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK.

c. Alle huishoudens

Voor het bepalen van de marges van het totale aantal huishoudens dat aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK voldoet (128.000) dienen de minimum- respectievelijk de maximumaantallen van de hiervóór onderscheiden subgroepen bij elkaar opgeteld te worden. Hieruit volgt dat minimaal 101.000 en maximaal 158.000 huishoudens voldoen aan criterium 1 uit het beslisschema van de NVVK.

3.2 Vergelijking van huishoudens met en zonder risicovolle schulden¹⁴

3.2.1 Achtergrondkenmerken

In het onderzoek is gevraagd naar een aantal kenmerken van de huishoudens (zoals samenstelling en inkomensbronnen). In tabel 3.1 staan deze kenmerken, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de huishoudens met en de huishoudens zonder risicovolle schulden. Er blijkt dat huishoudens met risicovolle schulden verschillen van huishoudens zonder risicovolle schulden:

---

13 Deze werkwijze leidt tot een nauwkeurigere schatting dan, analoog aan de berekeningswijze bij huishoudens zonder toegang tot internet, een berekening alleen op basis van de 1153 huishoudens met internet uit het hoofdonderzoek.

14 In de tabellen staan bij de "n" de ongewogen aantallen.

- ze hebben vaker een vrouw als hoofdkostwinner
- de hoofdkostwinner is vaker tussen 45 en 65 jaar oud en minder vaak ouder dan 65 jaar
- er zijn meer kinderen in het huishouden
- het zijn vaker eenoudergezinnen en minder vaak alleenstaanden
- het zijn vaker huishoudens waarin één partner inkomen heeft uit arbeid en de ander niet uit arbeid en minder vaak huishoudens met twee partners met inkomen uit arbeid
- ze wonen vaker in een huurwoning.

Tabel 3.1: Kenmerken van huishoudens, naar schuldsituatie (in %)

	risicovolle schulden geen (n=725)	schulden wel (n=486)
Geslacht hoofdkostwinner		
man	57**	37**
vrouw	43**	63**
Leeftijd hoofdkostwinner		
tot 30	19	13
30-45	32	34
45-65	26**	46**
65 en ouder	24**	6**
Aantal kinderen		
0	67**	52**
1	8**	15**
2 of 3	23**	31**
4 of meer	2	2
Leefvorm		
Alleenstaande	39*	31*
Eenoudergezin	2**	8**
stel met of zonder kind	59	61
Inkomensklasse		
max 100%	5**	14**
101-125%	7*	12*
126-150%	14	13
boven 150%	74**	61**
Arbeidssituatie		
paar, beide partners werkend	31*	25*
paar, een van beide werkend, ander geen inkomen	11	11
paar, een van beide werkend, ander inkomen niet werk	5**	15**
paar, geen van beide werkend	11	9
alleenstaand/eenoudergezin, werkend	23	25
alleenstaand/eenoudergezin, niet werkend	18	14
Soort woning		
huurwoning	46**	73**
koopwoning	54**	27**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$ ¹⁵

¹⁵ $p < 0,05$ betekent dat de kans dat een verschil veroorzaakt wordt door toeval en geen daadwerkelijk bestaand verschil is, kleiner is dan 5%. Bij $p < 0,01$ is deze kans kleiner dan 1%.

Ten dele hangen de genoemde kenmerken met elkaar samen. Zo hebben eenoudergezinnen vaker een vrouwelijke hoofdkostwinner en hebben hoofdkostwinners in de leeftijd tussen 45 en 65 jaar vaker een huishouden met kinderen dan 65-plussers. Wanneer gecorrigeerd wordt voor deze overlap dan blijkt dat ook onafhankelijk van elkaar deze factoren (op alleenstaand zijn na) samenhangen met het al dan niet hebben van risicovolle schulden. Dit betekent bijvoorbeeld dat een eenoudergezin ongeacht de sekse en de leeftijd van de ouder, het aantal kinderen, de arbeidssituatie en het type woning, meer kans heeft op risicovolle schulden dan een ander type huishouden. Alleenstaand zijn op zich hangt niet samen met het al dan niet hebben van risicovolle schulden; het zijn andere kenmerken die relatief vaak bij alleenstaanden voorkomen (zij hebben bijvoorbeeld geen kinderen) die maken dat zij minder vaak risicovolle schulden hebben.

3.2.2 Financiële kenmerken

(Liquideerbaar) Vermogen

Huishoudens met risicovolle schulden hebben minder vaak enige vorm van vermogen dan huishoudens zonder risicovolle schulden (67% versus 85%, zie tabel 3.2). Het grootste verschil betreft tegoeden op spaar- of beleggingsrekeningen. Van de huishoudens zonder risicovolle schulden beschikt 47% hierover, terwijl dit bij huishoudens met risicovolle schulden slechts 11% is. Ook hebben huishoudens zonder risicovolle schulden bijna drie keer zo vaak een woning met overwaarde, terwijl ze maar twee keer zo vaak een koopwoning hebben. Beide groepen hebben even vaak andere waardevolle bezittingen. De huishoudens met risicovolle schulden hebben iets vaker een waardevolle verzameling, en schilderijen of antiek. De meest voorkomende vorm van waardevol bezit is voor beide groepen een auto of motor.

Tabel 3.2: Aanwezigheid van vermogen, naar schuldsituatie (in %)

	Risicovolle schulden geen (n=725)	Risicovolle schulden wel (n=486)
enige vorm van vermogen	85**	67**
Soort vermogen		
tegoeden op spaar- of beleggingsrekeningen etc.	47**	11**
Woning met overwaarde	47**	15**
Waardevolle bezittingen	63	61
- verzamelingen	9*	14*
- schilderijen of antiek	3**	6**
- een of meer auto's of motoren	58	56
- tweede woning, caravan of boot	9	6
- andere waardevolle bezittingen	4*	2*

**p < 0,01

Huishoudens met risicovolle schulden beschikken niet alleen minder vaak over reserves in de vorm van vermogen. Als er vermogen aanwezig is, dan is de omvang van dat vermogen bij huishoudens met risicovolle schulden ook kleiner dan bij huishoudens zonder risicovolle schulden (tabel 3.3). Iets meer dan de helft van de huishoudens met risicovolle schulden heeft een totaal vermogen van minder dan € 5.000,-. Van de huishoudens zonder risicovolle schulden geldt dat voor een kwart, terwijl een op de drie van deze huishoudens een vermogen heeft van een ton of meer. Dit verschil wordt vooral bepaald door de overwaarde van de woning.

Tabel 3.3: Omvang van vermogen, naar schuldsituatie*

	Risicovolle schulden	
	geen	wel
Tegoeden op spaar- of beleggingsrekeningen etc.		
minder dan € 5.000	31%	46%
€ 5.000 - € 10.000	18%	23%
€ 10.000 - € 30.000	30%	23%
€ 30.000 of meer	21%	9%
gemiddeld	18.300	10.800
n	273	43
Waardevolle bezittingen		
minder dan € 1.000	8%	21%
€ 1.000 - € 10.000	56%	61%
€ 10.000 of meer	35%	18%
gemiddeld	13.400	10.800
n	326	214
Overwaarde woning		
minder dan € 50.000	30%	45%
€ 50.000 - € 100.000	16%	26%
€ 100.000 of meer	54%	29%
gemiddeld	123.000**	73.000**
n	245	62
Totale vermogen		
minder dan € 5.000	23%	53%
€ 5.000 - € 20.000	20%	23%
€ 20.000 - € 100.000	25%	19%
€ 100.000 of meer	33%	5%
gemiddeld	81.800**	20.600**
n	438	242

* Gepercentageerd op alleen de huishoudens met het betreffende type vermogen;

**p< 0,01

De gemiddelde waarde van de tegoeden op spaar- of beleggingsrekeningen en op waardevolle bezittingen van huishoudens verschilt niet tussen beide groepen¹⁶.

Vrijwel alle huishoudens met risicovolle schulden hebben leningen. Van de huishoudens zonder risicovolle schulden heeft 33% een of meer leningen. Bovendien hebben huishoudens met risicovolle schulden meer verschillende vormen van leningen. Elk huishouden dat een lening heeft, blijkt minimaal twee vormen van leningen te hebben. Bij huishoudens met risicovolle schulden heeft iets meer dan helft vier of meer soorten leningen. Rood staan op bank- of girorekening en afbetalingskredieten zijn de meest gebruikte leenvormen. Deze vormen van lenen komen bij 79% respectievelijk 75% van de huishoudens met risicovolle schulden voor. Daarnaast heeft de helft van deze groep huishoudens een lening bij familie of vrienden en 40% nog een andere lening dan de in tabel 3.4 genoemde. Huishoudens zonder risicovolle schulden hebben minder vaak een lening. De verhoudingen tussen mate waarin gebruik wordt gemaakt van de verschillende leenvormen vertoont grofweg een zelfde patroon als bij de huishoudens met risicovolle schulden.

Rood staan op bank- of girorekening komt met 20% het meest voor.

Tabel 3.4: Type leningen (excl. hypotheek hoofdwoning), naar schuldsituatie (in %)

	risicovolle schulden	
	geen (n=725)	wel (n=486)
heeft lening	33**	98
Aantal leningsvormen		
0	67**	2**
1	0	0
2 of 3	27**	46**
4 of meer	6**	52**
Type lening		
afbetalingskrediet	17**	75**
rood staan	20**	79**
lening familie/vrienden	9**	48**
lening studiefinanciering	6**	11**
andere lening	7**	40**
hypotheek tweede woning	1	0

** p < 0,01

16 Bij de tegoeden op spaar- en beleggingsrekeningen verschilt de gemiddelde waarde vrij fors, maar zijn de verschillen door het kleine aantal huishoudens in de groep met risicovolle schulden (en door de verschillen binnen deze groep) niet significant. Bij waardevolle bezittingen zijn de verschillen bij de indeling van de waarde hiervan in drie categorieën aanzienlijk, maar liggen de gemiddelde waarden veel dicht bij elkaar. Gecombineerd met de spreiding van de waarden binnen beide groepen huishoudens is ook dit verschil niet significant.

In tabel 3.5 staan gegevens over de typen betalingsachterstanden. Van de huishoudens zonder risicovolle schulden heeft 13% betalingsachterstanden. Het gaat hier per definitie om óf achterstanden op niet-bedreigende posten (dus anders dan huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering), en/of om achterstanden van minder dan twee maanden op bedreigende posten. Bij deze groep komt een betalingsachterstand bij rood staan op bank- of girorekening nog het meest voor (8%).

Tabel 3.5: *Betalingsachterstanden van huishoudens, naar schuldsituatie (in %)*

	risicovolle schulden	
	geen	wel
woninghuur of hypotheek**	1	42
Op rekeningen**		
gas, water, elektriciteit	1	45
premies ziektekostenverzekering	3	39
premies inboedel-of WA-verzekering	1	11
andere rekeningen	3	46
Op leningen (als % van alle huishoudens)**		
afbetalingskrediet	2	37
rood staan	8	50
lening familie/vrienden	2	26
lening studiefinanciering	1	4
andere lening	1	21
hypotheek tweede woning	0	0
N	725	486
Op leningen (als % van de huishoudens met een dergelijke lening)		
afbetalingskrediet	12**	50*
rood staan	38**	63**
lening familie/vrienden	27**	54**
lening studiefinanciering	13**	58**
andere lening	19**	52**
hypotheek tweede woning	- ¹	- ¹

*p < 0,05; **p < 0,01

¹ Aantallen zijn te klein voor betrouwbare gegevens

Bij de huishoudens met risicovolle schulden betreffen de meest voorkomende betalingsachterstanden het rood staan op de bank- of girorekening (50%), rekeningen voor gas, water en elektriciteit (45%) en de woninghuur of hypotheek (42%). Achterstanden op de premie voor de ziektekostenverzekering en op de betalingen van afbetalingskredieten hebben iets minder

dan vier op de tien huishoudens met risicovolle schulden en een kwart heeft achterstanden bij betalingen op leningen bij familie of vrienden. 43% van de huishoudens met risicovolle schulden heeft vier of meer van de elf in tabel 3 onderscheiden posten betalingsachterstanden.

Wanneer alleen wordt gekeken naar huishoudens die een bepaalde leningsvorm hebben (onderste deel tabel 3.5) dan blijkt bij de huishoudens met risicovolle schulden grofweg dat bij elke leningsvorm ruim de helft van de huishoudens met een dergelijke lening een betalingsachterstand heeft. Bij de huishoudens zonder risicovolle schulden is het percentage altijd lager, variërend van 12% bij afbetalingskredieten tot 38% bij rood staan op bank- of girorekening.

De hoogte van de achterstanden verschilt duidelijk tussen de twee groepen huishoudens (tabel 3.6). Huishoudens met risicovolle schulden hebben grotere betalingsachterstanden dan de andere huishoudens. Van de huishoudens zonder risicovolle schulden heeft ruim de helft een betalingsachterstand van minder dan € 1.000, terwijl dit voor ruim een kwart van de huishoudens met risicovolle schulden geldt. Daarnaast heeft 22% van de huishoudens met risicovolle schulden een achterstand van meer dan € 5000. Bij de huishoudens zonder risicovolle schulden geldt dit voor 6%.

Tabel 3.6: Hoogte en duur betalingsachterstanden*, naar schuldsituatie (in %)

	risicovolle schulden	
	geen	wel
Hoogte¹ alle achterstanden**		
minder dan € 1.000	59	29
€ 1.000-5.000	35	48
€ 5.000-15.000	5	11
€ 15000 of meer	1	11
Duur alle achterstanden**		
minder dan 2 maanden	29	6
2 - 6 maanden	23	21
6 maanden tot 1jaar	6	24
1-2 jaar	21	30
langer dan 2 jaar	21	20
N	72	486
Duur bedreigende achterstanden**		
minder dan 2 maanden	100	14
2 – 6 maanden	-	29
6 maanden tot 1jaar	-	25
1-2 jaar	-	21
langer dan 2 jaar	-	11
n	19	343

* Gepercentageerd op alleen de huishoudens met betalingsachterstanden

¹ Bij de hoogte zijn bedreigende achterstanden niet apart onderscheiden

**p < 0.01

Betalingsachterstanden hebben voor huishoudens met risicovolle schulden een structureler en hardnekkiger karakter dan voor de andere huishoudens. Voor bijna alle huishoudens met risicovolle schulden (94%) geldt dat de oudste achterstand meer dan twee maanden geleden is ontstaan; bij de helft van de huishoudens is dit meer dan een jaar geleden. Wanneer alleen naar bedreigende achterstanden wordt gekeken dan blijkt bij 86% de oudste achterstand meer dan twee maanden oud en dat een op de drie huishoudens al meer dan een jaar heeft een of meer bedreigende betalingsachterstanden heeft.

Van huishoudens zonder risicovolle schulden heeft 29% een achterstand van minder dan twee maanden. Toch hebben ook deze huishoudens vaak langdurige betalingsachterstanden: 41% heeft betalingsachterstanden van meer dan een jaar. Dit zijn per definitie achterstanden op niet-bedreigende posten.

Eerdere risicovolle schulden.

Huishoudens met risicovolle schulden hebben vaker dan huishoudens zonder risicovolle schulden eerder in een situatie verkeerd waarin zij schulden niet konden aflossen of betalingsachterstanden zijn ontstaan (zie tabel 3.7).

Tabel 3.7: Eerdere risicovolle schulden, naar schuldsituatie (in %)

	risicovolle schulden	
	geen	wel
Eerder schulden/betalingsachterstanden gehad	8**	31**
n	625	486
Hoe lang geleden		
Minder dan 1 jaar	19	3
1 tot 3 jaar	24	15
3 tot 5 jaar	12	29
5 tot 10 jaar	11	24
10 jaar of langer geleden	34	28
Oplossing¹		
meer tijd om te betalen	24*	32*
schulden zijn (deels) kwijtgescholden	9	13
inkomensstijging	10	8
financiële hulp van familie of bekenden	14	18
financiële meevaller	20	13
bezuinigen op uitgaven	24*	43*
op een andere manier	31	25
professionele hulp gehad bij oplossen	25	28
N	28	230

* p < 0,05; ** p < 0,01

¹ Men kon meer dan één oplossing noemen

Bij huishoudens met risicovolle schulden betreft dit 31% van de huishoudens, bij huishoudens zonder risicovolle schulden 8%¹⁷.

Bij een op de vijf huishoudens zonder risicovolle schulden is dit minder dan een jaar geleden geweest; bij een op drie meer dan tien jaar. Bij huishoudens met risicovolle schulden is de eerdere schuldsituatie gemiddeld langer geleden. Dit komt mede doordat de *huidige* schuldsituatie van deze huishoudens gemiddeld langer geleden is ontstaan. Een eerdere situatie van betalingsachterstanden dan de huidige moet dan ook verder in het verleden liggen.

Als oplossing die men destijds hanteerde voor de schuldsituatie wordt door huishoudens die nu risicovolle schulden hebben bezuinigingen het meest genoemd (43%), gevolgd door het krijgen van meer tijd om te betalen (32%). Huishoudens zonder risicovolle schulden noemen deze twee strategieën minder vaak (beide 24%); zij hanteerden relatief vaak een andere dan de in de vragenlijst expliciet genoemde strategieën.

Van beide groepen huishoudens kreeg (bijna) 20% financiële hulp van familie of bekenden om de problemen op te kunnen lossen en noemt een even groot percentage een financiële meevaller die de mogelijkheid bood om uit de financiële problemen te komen.

Een kwart van de huishoudens heeft professionele hulp gehad bij het oplossen van deze eerdere schulden.

Aan huishoudens die nu of in het verleden betalingsachterstanden hebben gehad, is gevraagd of zij ooit van het wettelijke schuldsaneringstraject gebruik hebben gemaakt voor het oplossen van schulden. Op dit punt zijn er geen verschillen tussen beide groepen huishoudens (zie tabel 3.8).

Tabel 3.8: Wsnp-traject, naar schuldsituatie (in %)

	risicovolle schulden	
	geen	wel
Heeft sinds 1998 van de Wsnp gebruik gemaakt voor oplossen schulden ¹	2	5
n	105	486
- waarvan traject nog lopend	14	50
Wijze van beëindiging		
Geëindigd zonder van schulden af te zijn	0	54
Persoonlijk faillissement	9	4
Schone lei	91	37
Tussentijds akkoord met schuldeiser(s)	0	4
n	3	22

¹ Vraag is alleen gesteld aan huishoudens die nu of in het verleden betalingsachterstanden hebben (gehad).

17 In feite gaven meer huishoudens aan al eerder schulden gehad te hebben. Het ging daar echter om schulden die niet ouder waren dan de oudste schulden die men momenteel heeft en bij 1% om personen van wie het Wsnp-traject nog loopt en waarbij eerdere schulden niet langer geleden waren dan 5 jaar (de maximale duur van een Wsnp-traject). Deze zijn daarom niet beschouwd als eerdere schuld.

Bij een deel van de huishoudens loopt het traject nog. Hoewel het kleine aantallen betreft is het opvallend dat bij de huishoudens met risicovolle schulden de helft van de beëindigde trajecten is geëindigd zonder dat de schulden opgelost waren (dit betekent veelal een faillissement¹⁸). Het percentage huishoudens dat een schone lei heeft gehad is met 37% aanzienlijk lager dan de 71% die voor alle Wsnp-zaken geldt.¹⁹

3.2.3 Hulpverlening

Van de huishoudens met risicovolle schulden maakt 15% gebruik van professionele schuldhulpverlening en 5% heeft hulp gehad maar nu niet meer (tabel 3.9). Van de huishoudens die professionele hulp hebben (gehad) voor het oplossen van hun schulden heeft 59% hulp (gehad) van een gemeentelijk bureau schuldhulpverlening/(volks)kredietbank, 6% van de sociale dienst, 6% van het maatschappelijk werk en 41% van een andere instantie of persoon. Ook van de huishoudens zonder risicovolle schulden ontvangt een klein deel (2%) schuldhulpverlening en heeft 2% hulp gehad maar nu niet meer. Iets meer dan de helft krijgt/kreeg hulp van schuldhulpverlening en de andere helft van een instantie of persoon anders dan de sociale dienst of het maatschappelijk werk.

Tabel 3.9: Gebruikmaking van hulpverlening, naar schuldsituatie (in %)

	risicovolle schulden	
	geen	wel
Schuldhulpverlening		
nu	2**	15**
nu niet meer	2	5
Overige hulpverlening¹	8**	18**
RIAGG	2	5
Rechtsbijstand	2**	6**
Bureau Jeugdzorg	2	3
Verslavingszorg	0	0
Budgetbegeleiding	1**	7**
Maatschappelijk werk**	2*	4*

* p < 0,05 ** p < 0,01

¹ Anders dan schuldhulpverlening. Men kan meer dan één vorm van overige hulpverlening ontvangen.

Van de huishoudens met risicovolle schulden maakt 18% gebruik van andere vormen van hulpverlening; bij huishoudens zonder risicovolle schulden is dit 8%. Huishoudens met risicovolle schulden maken vaker gebruik van budgetbegeleiding, rechtsbijstand en maatschappelijk werk²⁰

18 Vooruitlopend op de eind oktober aangenomen wetwijziging betreffende de Wsnp wordt er alleen een faillissement uitgesproken als er baten voor uitdeling zijn voor de schuldeisers.

19 Bron: Von Bergh, M., e.a (2006). *Monitor Wsnp, tweede meting*.

20 Voor andere hulp dan schuldhulpverlening

dan huishoudens zonder risicovolle schulden. Er zijn geen verschillen tussen beide groepen in de mate waarin hulp wordt ontvangen van het RIAGG, bureau Jeugdzorg of verslavingszorg. De huishoudens met risicovolle schulden die budgetbegeleiding krijgen, krijgen deze hulp (mede) in verband met hun schulden. Wanneer budgetbegeleiding buiten beschouwing wordt gelaten dan geldt dat 12% van de huishoudens met risicovolle schulden hulp ontvangt voor andere problemen dan schulden. Bij deze huishoudens is zeer waarschijnlijk sprake van meervoudige problematiek. Het totale percentage huishoudens met risicovolle schulden waarbij sprake is van meervoudige problematiek zal hoger zijn, omdat deze 12% alleen betrekking heeft op huishoudens die daadwerkelijk hulp ontvangen voor hun (meervoudige) problemen.

3.2.4 Gedragskenmerken

In het onderzoek is ook nagegaan in hoeverre bepaalde gedragskenmerken en persoonlijke vaardigheden van mensen een verklaring kunnen bieden voor het al dan niet ontstaan van risicovolle schulden. Daartoe is aan de huishoudens een aantal stellingen voorgelegd met betrekking tot hun betaalgedrag, het invullen van formulieren, hun rekenvaardigheden/budgetbeheer en wijze waarop men zich van informatie voorziet. In tabel 3.10 staan de percentages huishoudens weergegeven die het betreffen gedrag vaak, meestal of altijd zeggen te vertonen.

De huishoudens met risicovolle schulden en de huishoudens zonder risicovolle schulden verschillen aanzienlijk in betaalgedrag en in budgetbeheer. De huishoudens met risicovolle schulden gaan bewuster met hun budget om. Zij betalen vaker pas na een aanmaning (37% versus 6%) en maken minder vaak gebruik van automatische incasso (64% versus 85%). Inkomsten en uitgaven worden vaker genoteerd, hoewel ook van deze huishoudens minder dan de helft dit doet, en bij het doen van boodschappen houden zij meer in de gaten hoeveel zij uitgeven. Ook weten huishoudens met risicovolle schulden vaker al voor ze gaan afrekenen welk bedrag zij moeten betalen.

Bepaalde vormen van gedrag kunnen zowel geïnterpreteerd worden als oorzaak van als als reactie op een situatie van risicovolle schulden. Zo kan het pas betalen na een aanmaning een reactie vormen op een schuldensituatie, omdat dit uitstelgedrag (op de korte termijn) tot meer financiële ruimte leidt. Het kan echter ook een indicatie zijn van een gebrek aan betaaldiscipline. In combinatie met het niet gebruik maken van automatische incasso's kan dit uiteindelijk leiden tot betalingsachterstanden. Om die reden wordt bij een schuldregeling vaak als voorwaarde gesteld dat in elk geval vaste lasten voor energie en water en de woning per automatische incasso worden voldaan.

Het afzien van de automatische incassomogelijkheid geeft een huishouden meer controle over de bestedingen en de bestedingsruimte. Ook het noteren van inkomsten en uitgaven en het rekenen bij het doen van boodschappen duidt op een groter budgetair bewustzijn. Dit zou in principe betalingsachterstanden kunnen voorkomen, maar het feit dat vooral de huishoudens met risicovolle schulden deze vormen van gedrag vertonen duidt er meer op dat hier sprake is van gedrag als reactie op de risicovolle schulden.

Tabel 3.10: Percentage huishoudens dat gedrag vaak tot altijd vertoont¹, naar schuldsituatie

	risicovolle schulden	
	geen	wel
Betaalgedrag		
Ik betaal rekeningen pas na een herinnering of aanmaning	6**	37**
Regelmatig terugkerende rekeningen betaal ik via een automatische incasso	85**	64**
Budgetbeheer		
Ik noteer de inkomsten en uitgaven van mijn huishouden	32**	42**
Als ik boodschappen doe, houd ik in de gaten hoeveel ik uitgeef	72**	96**
Als ik boodschappen doe weet ik al voor ik bij de kassa kom hoeveel ik ongeveer moet betalen	49**	80**
Informatievoorziening		
Ik houd goed in de gaten wat er verandert in regelingen die voor mij belangrijk zijn	65	69
Als ik merk dat regelingen die voor mij van belang zijn gaan veranderen, dan ga ik zelf op zoek naar informatie	66	64
De informatie van gemeenten en andere instanties is over het algemeen goed te begrijpen	63**	47**
Ik weet welke subsidies en financiële regelingen er zijn om mensen met een laag inkomen te helpen ¹	27**	36**
Ik weet bij welke instantie(s) mensen met schulden terecht kunnen voor hulp ¹	32**	23**
Invullen van formulieren		
Het invullen van formulieren van de gemeente, belastingdienst of andere instanties kost me veel moeite	32	36
Ik krijg hulp bij het invullen van formulieren van de gemeente en andere instanties	26**	10**

¹Bij de twee laatste stellingen bij informatievoorziening wordt het percentage dat het (geheel) eens is met de stelling weergegeven.

Op verschillende manieren proberen de landelijke en gemeentelijke overheid te voorkomen dat huishoudens financieel in de problemen komen. Om van deze mogelijkheden gebruik te kunnen maken moeten huishoudens op de hoogte zijn van het bestaan van die voorzieningen en van de voorwaarden waaronder hierop een beroep kan worden gedaan. Voorlichting over de bestaande en eventuele nieuwe voorzieningen is een belangrijk instrument om het niet-gebruik terug te dringen. Dit veronderstelt bij de ontvanger van de informatie een zekere vaardigheid in het verzamelen en verwerken van de informatie die hierover wordt gegeven. Tegelijkertijd moet informatie worden aangeboden op een manier en een niveau dat past bij de doelgroep. Om een indruk te krijgen in hoeverre aan beide voorwaarden wordt voldaan, zijn vragen gesteld over of en

hoe huishoudens zich van deze informatie voorzien, de begrijpelijkheid ervan en de hulp die zij krijgen bij het invullen van formulieren van overheidsinstanties.

Beide groepen huishoudens zeggen gemiddeld vrij actief de voor hen zelf relevante overheidsregelingen in de gaten te houden (twee van de drie huishoudens doet dit actief). Het percentage huishoudens dat weet welke subsidies en financiële regelingen er zijn voor mensen met een laag inkomen is een stuk lager, maar onder huishoudens met risicovolle schulden hoger dan onder huishoudens zonder risicovolle schulden (36% versus 27%). Daarom is het saillant dat van de huishoudens met risicovolle schulden nog geen kwart weet waar mensen met schulden terecht kunnen voor hulp en juist huishoudens zonder risicovolle schulden hiervan beter op de hoogte zijn.

Verder geldt dat huishoudens met risicovolle schulden de informatie van de overheid minder goed begrijpen dan huishoudens zonder risicovolle schulden en dat zij bij het invullen van formulieren minder vaak hulp krijgen dan huishoudens zonder risicovolle schulden. Dit hangt niet samen met de leeftijd van de hoofdkostwinner. Van de huishoudens zonder risicovolle schulden krijgt 57% van degenen die moeite hebben met het invullen van formulieren hulp bij het invullen, terwijl van de huishoudens met risicovolle schulden slechts 20% van degenen die moeite hebben met invullen hier hulp bij krijgt.

3.3 Ontwikkeling financiële situatie tussen 2004 en 2006

3.3.1 Inleiding

Een deel van de huishoudens heeft zowel in 2004 als in 2006 aan het onderzoek deelgenomen. Het gaat hier om huishoudens die in 2004 een inkomen hadden dat niet hoger was dan 150% van het netto sociaal minimum. Voor deze huishoudens is de financiële situatie in 2004 vergeleken met de financiële situatie 2006. Omdat bij het huidige onderzoek een andere definitie, met andere vraagstellingen, is gehanteerd, is het niet mogelijk na te gaan hoeveel huishoudens (nog steeds of weer) voldoen aan de definitie van problematische schuld uit 2004.

Allereerst is voor de huishoudens die in 2004 een problematische schuld hadden, nagegaan of zij in 2006 opnieuw/nog steeds financiële problemen hebben. Vervolgens is geanalyseerd²¹ welke factoren de kans op risicovolle schulden in 2006 vergroten dan wel verkleinen. Hierbij ligt de focus op dynamische factoren, dat wil zeggen aspecten die veranderd kunnen zijn tussen beide meetmomenten: het inkomen, de samenstelling van het huishoudens en de inkomensbron. Daarnaast is het al dan niet hebben van een problematische schuld in 2004 meegenomen en als er in 2004 sprake was van schulden of het huishouden al dan niet gebruik heeft gemaakt van schuldhulpverlening bij het oplossen van dat probleem.

De analyse is zowel gedaan voor alle huishoudens samen als apart voor huishoudens die in 2004 wel respectievelijk geen problematische schuld hadden.

---

21 met behulp van een logistische regressie-analyse

3.3.2 Financiële situatie in 2006 van huishoudens met een problematische schuld in 2004

Er zijn 820 huishoudens die zowel in 2004 als in 2006 in de meting betrokken waren.

67 van deze huishoudens hadden in 2004 volgens de toen in het onderzoek gehanteerde definitie een problematische schuld²². Deze huishoudens zijn qua achtergrondkenmerken en hoogte van betalingsachterstanden representatief voor de alle 96 huishoudens die in de steekproef van 2004 een problematische schuld hadden.

Van de huishoudens met een problematische schuld in 2004 heeft ruim 2 jaar later 40% risicovolle schulden (zoals gedefinieerd aan het begin van dit hoofdstuk); 54% heeft betalingsachterstanden (zie tabel 3.11).

De vraag is in hoeverre het hier gaat om een nieuwe situatie van betalingsachterstanden dan wel om dezelfde schulden als in 2004. Van de huishoudens die in 2006 een risicovolle schuld hebben, heeft 16% betalingsachterstanden die meer dan 2 jaar oud zijn en van alle huishoudens met betalingsachterstanden in 2006 (inclusief de huishoudens met een risicovolle schuld) is dit 30%. Voor deze huishoudens geldt dat de schuldsituatie uit 2004 in 2006 nog steeds (in zekere mate) bestaat. Voor circa de helft van beide groepen geldt dat hun huidige betalingsachterstanden 1-2 jaar oud zijn. Deze huishoudens zijn dus al weer snel na de problematische schulden die zij in 2004 hadden, opnieuw in financiële problemen gekomen.

Tabel 3.11: Schuldsituatie in 2006 van huishoudens met een problematische schuld in 2004 (n=67)

Schuldsituatie in 2006	%	Duur betalingsachterstanden		
		minder dan 1 jaar	1-2 jaar	meer dan 2 jaar
- risicovolle schulden	40	29	55*	16*
- betalingsachterstanden	54	23	47*	30*

* als percentage van de huishoudens met schuld/achterstand

3.3.3 Factoren die samenhangen met de kans op risicovolle schulden in 2006

Alle huishoudens

Wanneer alle huishoudens samengenomen worden blijkt dat een inkomensstijging tussen 2004 en 2006 de kans op risicovolle schulden in 2006 verkleint terwijl een inkomendaling niet samenhangt met de kans op risicovolle schulden 2006. Dit laatste is opmerkelijk omdat uit ander onderzoek blijkt dat een negatieve inkomensontwikkeling (zeker als deze plotseling optreedt) een van de oorzaken is van betalingsproblemen. Verder vergroot een problematische schuld in 2004

22 Definitie 2004: Er is sprake van een problematische schuld als:

- de maandelijkse betalingsverplichtingen (rente en aflossingen) voor lopende leningen gelijk of hoger zijn dan de maandelijkse aflossingscapaciteit van het huishouden en tegelijkertijd
- er een achterstand van 6 maanden of meer bestaat bij de betalingsverplichtingen voor woonlasten (huur- of hypotheekbetalingen), lopende leningen en/of voor de kosten van energie en water, ziekenfonds- of ziektekostenverzekering, gemeentelijke en andere belastingen, telefoonrekeningen en schoolgeld.

de kans op risicovolle schulden in 2006. Er is geen samenhang met een verandering in de samenstelling van het huishouden of met een verandering in inkomensbron.

Huishoudens zonder problematische schuld in 2004

Wanneer alleen wordt gekeken naar huishoudens die in 2004 geen problematische schuld hadden, dan blijkt dat bij deze huishoudens een inkomensstijging de kans op risicovolle schulden in 2006 verkleint, terwijl een inkomensdaling de kans vergroot. Er is geen samenhang met een verandering in de samenstelling van het huishouden noch met een verandering in inkomensbron.

Huishoudens met problematische schuld in 2004

Wanneer alleen wordt gekeken naar huishoudens die in 2004 een problematische schuld hadden dan blijkt dat zowel een inkomensstijging als een inkomensdaling tussen 2004 en 2006 de kans op risicovolle schulden in 2006 verkleint. Dat laatste is bijzonder gezien de hierboven reeds genoemde bevinding in ander onderzoek dat een negatieve inkomensontwikkeling een van de oorzaken is van betalingsproblemen,. Een nadere verkenning laat bovendien zien dat deze samenhang (juist) alleen bestaat bij de laagste inkomensgroep in 2004 (minder dan 100% van het netto sociaal minimum). Het gaat echter om kleine aantallen huishoudens waardoor deze uitkomst met voorzichtigheid gehanteerd moet worden.

Daarnaast hebben huishoudens met in 2004 een inkomen tot 100% van het netto sociaal minimuminkomen meer kans op risicovolle schulden in 2006, evenals huishoudens die in 2004 schuldhelpverlening hebben gehad. Dit zegt waarschijnlijk meer over de ernst van de problemen in 2004 dan over de effectiviteit van de schuldhelpverlening. Er is geen samenhang met een verandering in de samenstelling van het huishouden noch met een verandering in inkomensbron.

3.4 Vergelijking met andere studies

Door verschillen in definities, populatie of doelgroep, en peildatum is een vergelijking van de resultaten van dit onderzoek met gegevens uit andere bronnen lastig²³. Het is steeds onzeker of verschillen met gegevens uit andere bronnen (alleen) het gevolg zijn van de hier genoemde verschillen of dat deze duiden op werkelijke verschillen. Het mag niet worden uitgesloten dat verschillen verdwijnen (of ontstaan) als wel zou zijn uitgegaan van dezelfde definities, populatie, doelgroep of peildatum. Met deze kanttekening moet rekening worden gehouden bij het lezen van deze paragraaf waarin de resultaten van dit onderzoek worden vergeleken met gegevens uit andere bronnen.

De raming van het aantal huishoudens met risicovolle schulden is gebaseerd op het aantal huishoudens met betalingsachterstanden. Op basis van de screening van het NIPO-panel wordt geschat dat *op het moment van onderzoek* ongeveer 4% van de Nederlandse huishoudens een of meer betalingsachterstanden heeft. Uit de gegevens in het recent verschenen Armoedebericht

---

²³ Dat geldt overigens ook voor een vergelijking tussen die andere bronnen onderling.

2006 kan worden afgeleid dat volgens het SCP ongeveer 5% van de huishoudens *in de afgelopen twaalf maanden* een of meer betalingsachterstanden heeft gehad.

Dit verschil wordt waarschijnlijk grotendeels veroorzaakt doordat de kans om in een periode van twaalf maanden betalingsachterstanden te hebben groter is dan de kans om op een specifiek moment betalingsachterstanden te hebben²⁴. Betalingsachterstanden die eerder in de periode van twaalf maanden zijn opgetreden en inmiddels zijn voldaan, worden in dit onderzoek niet gerapporteerd. Dat kunnen naast kortdurende betalingsachterstanden ook 'oude' langlopende betalingsachterstanden die minder dan twaalf maanden voor het onderzoek zijn voldaan.

Er zijn geen recente gegevens over het aantal huishoudens met problematische schulden uit andere bronnen. Volgens gegevens van de NVVK²⁵ zijn er in 2005 43.000 aanvragen om schuldhulpverlening gedaan, waarvan er 25.000 zijn geaccepteerd.

Uit dit onderzoek volgt dat maximaal 22.800 huishoudens hulp heeft of heeft gehad van een gemeentelijke of volkskredietbank voor schulden die men begin 2006 had (voor de berekening zie bijlage 4). Dit aantal komt dicht in de buurt van de NVVK-cijfers. Gegeven deze uitkomst lijkt het plausibel te veronderstellen dat het geschatte aantal huishoudens met een risicovolle schuld in paragraaf 3.1 ook rond het maximum van 158.000 zal liggen.

Op enkele kenmerken zijn de huishoudens met risicovolle schulden vergeleken met huishoudens die:

- in het wettelijk schuldsaneringstraject (Wsnp) zijn gekomen (Monitor Wsnp, nulmeting)
- in 2002 schuldhulpverlening hebben ontvangen van een gemeentelijke schuldhulpverleningsinstantie (uit 22 gemeenten; Benchmark schuldhulpverlening 2002).

Voor de huishoudens in het Wsnp-traject (zie tabel 3.12) geldt dat dit een specifieke groep huishoudens met schulden is: huishoudens voor wie een oplossing in het minnelijk traject niet mogelijk is gebleken. Het zal dus gaan om huishoudens met een 'zwaardere' schuldenproblematiek. De personen in de Wsnp zijn relatief vaker mannen²⁶, personen jonger dan 30 jaar, alleenstaanden en hoofden van eenoudergezinnen. Als de personen in de Wsnp echter vergeleken worden met de kenmerken van de huishoudens met risicovolle schulden die gebruik maken of gemaakt hebben van de schuldhulpverlening, dan zijn de verschillen aanzienlijk kleiner.

---

24 Uit de screening van het NIPO-panel blijkt dat bij iets minder dan de helft de duur van de betalingsachterstanden minder dan 6 maanden is. Van huishoudens met een betalingsachterstand die 6 maanden duurt zal slechts de helft op enig meetmoment in een jaar betalingsachterstanden te hebben, terwijl ze alle in de afgelopen 12 maanden betalingsachterstanden hadden. In het geval van 50% huishoudens met een achterstand van 6 maanden en 50% met een achterstand van een jaar of langer, zou het percentage dat het SCP noemt van 5% met 0,75 vermenigvuldigd moeten worden (=3,75%) om vergeleken te kunnen worden met de 3,8% uit dit onderzoek.

25 Bron: Kerncijfers Schuldregelingen NVVK 2001-2005

26 Bij de Wsnp en bij de benchmark schuldhulpverlening betreft het de sekse van het individu en niet die van de hoofdkostwinner van het huishouden. Voor een zuivere vergelijking zou de sekseverdeling uit deze twee studies vergeleken moeten worden met de sekseverdeling van alle hoofdkostwinners + hun evt. partners in de huishoudens met financiële problemen. Aangezien in deze groepen de vrouwelijke hoofdkostwinners veel vaker geen partner hebben dan de mannelijke, zou het verschil tussen de Wsnp en de Benchmark schuldhulpverlening enerzijds en twee groepen uit het onderhavige onderzoek anderzijds nog groter worden.

Tabel 3.12: Huishoudens met risicovolle schulden in vergelijking met huishoudens met schulden uit twee andere studies

	Risicovolle Schulden		Wsnp*	benchmark schuldhulpverlening 2002**
	alle huishoudens	huishoudens die schuldhulpverlening hebben (gehad)		
Sekse hoofdkostwinner				
man	37	50	57	57
vrouw	63	50	43	43
Leeftijdsklasse				
tot 25 jaar	2	2 (tot 25)	9	6 (tot 23)
25-30 jaar	12		15	
30-40	20	48 (25-40)	36	53 (23-40)
40-45	23		15	
45-65	37	48 (40-65)	24	37 (40-65)
65 en ouder	6	1	1	4
Leefvorm				
alleenstaande	25	-	45	-
eenoudergezin	10	-	25	-
stel met of zonder kind	66	-	31	-

* Bron: Monitor Wsnp, nulmeting

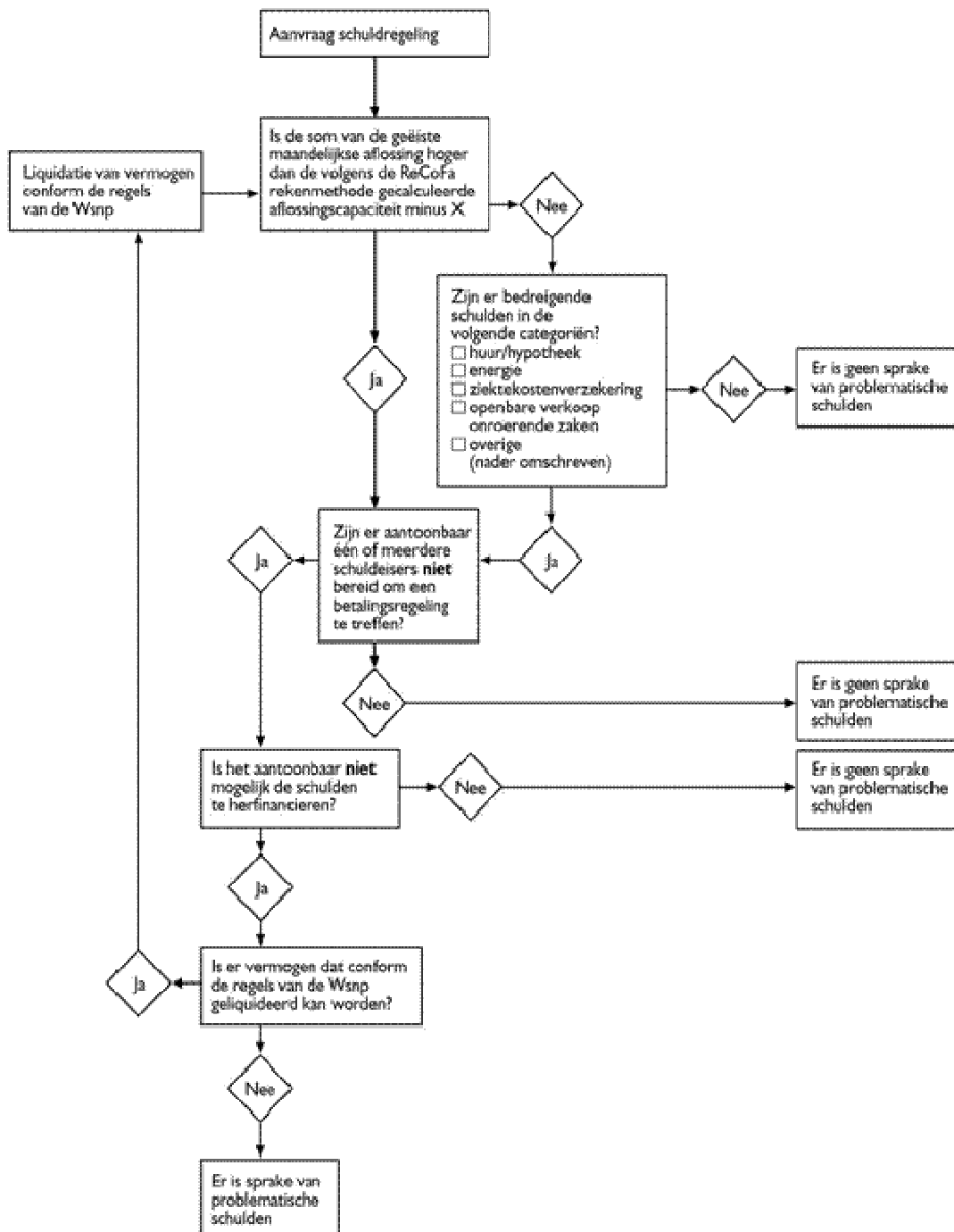
** Bron: Benchmark schuldhulpverlening 2002

De Benchmark Schuldhulpverlening is gebaseerd op gegevens van gemeentelijke schuldhulpverleningsinstanties in 22 gemeenten over 2002. Behalve de afwijkende peildatum gaat het ook hier slechts om een deel van de huishoudens met schulden, namelijk de huishoudens die de weg naar de professionele schuldhulpverlening van de gemeente hebben gevonden. De gegevens betreffen de huishoudens die zich bij deze instanties hebben gemeld met een verzoek tot schuldhulpverlening. Tabel 3.12 laat zien dat de schuldhulpontvangers uit de Benchmark Schuldhulpverlening vaker man en vaker jong (jonger dan 23 jaar) zijn dan de huishoudens met risicovolle schulden in dit onderzoek. Ook voor deze vergelijking geldt dat verschillen tussen huishoudens waarop de benchmark betrekking heeft en de huishoudens met risicovolle schulden die gebruik maken of gemaakt hebben van de schuldhulpverlening, veel kleiner zijn dan de verschillen met alle huishoudens met risicovolle schulden.

Bijlage 1

Beslisschema NvvK

Bijlage 2

RESPONS, REPRESENTATIVITEIT EN WEGING

B2.1 Respons

Tabel B1: Responsoverzicht

	Internet	Mondeling	Totaal
Benaderd	1218	899	
Geweigerd		157	
Niet bereikbaar tijdens veldwerkperiode		39	
Niet ingevuld	272		
Respons	946	703	
- in %	78%	78%	78%
buiten doelgroep	59	19	
- afwijkende leefvorm*	11	0	
- inkomen onbekend	48	19	
Binnen de doelgroep	887	684	1571

* bv. bij ouders inwonende kinderen

In totaal behoren 1571 huishoudens op grond van hun leefvorm en inkomen tot de doelgroep van het onderzoek. Niet al deze huishoudens zijn echter bruikbaar voor de berekening van het aantal huishoudens met financiële problemen en voor de nadere beschrijving van de huishoudens met en zonder financiële problemen. Dit betreft 360 huishoudens. Het gaat om huishoudens uit het NIPO-panel die geen betalingsachterstanden hebben. Dit zijn huishoudens zijn opgenomen in het onderzoek omdat zij bij de meting in 2004 wel betalingsachterstanden hadden. Deze groep is niet representatief voor huishoudens zonder betalingsachterstanden; zij representeren alleen huishoudens zonder betalingsachterstanden *die in 2004 wel betalingsachterstanden hadden*. Deze huishoudens dienen alleen voor de vergelijking van beide metingen.

Op de tweede plaats ontbreken bij 42 huishoudens een of meer essentiële gegevens voor het vaststellen of zij financiële problemen hebben:

- bij 34 huishoudens valt niet vast te stellen of zij voldoen aan criterium 1a (en daarnaast geldt dat zijn niet voldoen aan criterium 1b);
- bij 8 huishoudens is onbekend of ze betalingsachterstanden hebben.

B2.2 Representativiteit en weging

Bij het trekken van de steekproef van huishoudens in het onderzoek is gestratificeerd op inkomensklasse en leefvorm. Om uitspraken over de Nederlandse huishoudens te kunnen doen, dient de steekproef gewogen te worden naar deze twee kenmerken volgens de verdeling ervan in de Nederlandse populatie.

Als basis voor het bepalen van de weegfactoren dient een onderzoek van het CBS naar ICT-gebruik en internettoegang. Dit onderzoek ("ICT gebruik bij huishoudens en personen") is gehouden in april en mei 2005 bij een steekproef van 4.442 personen in de leeftijd van 12 tot 75 jaar. Om ook uitspraken te kunnen doen over huishoudens zijn de personen door het CBS herwogen naar het niveau van huishoudens op 1 januari 2005 en ingedeeld in de in dit onderzoek onderscheiden inkomensklassen en leefvormen.

In deze indeling ontbraken echter 713.000 huishoudens met louter 75-plussers. Van deze huishoudens is bij het CBS wel de verdeling over inkomensklasse en leefvorm bekend, maar geen informatie over de toegang tot internet. Voor informatie over deze verdeling is gebruik gemaakt van de 684 huishoudens die mondeling zijn geïnterviewd voor het onderhavige onderzoek. Hiervan is bekend of men wel of geen toegang heeft tot internet, waarbij geldt dat deze groep aselekt is ten aanzien van het wel of geen toegang tot internet hebben. Uitsplitsing van de 75-plus-huishoudens uit het bestand naar zowel leefvorm als inkomensklasse leverde per cel vaak er lage aantallen op. Daarom is niet op dit gecombineerde niveau gekeken voor een verdeling naar internettoegang, maar alleen naar leefvorm. De aanname is dan dat de gevonden verdeling voor elk van vier inkomensklassen geldt. Van alleenstaande 75-plussers heeft 3% internet en van de stellen (waarvan beide partners 75 jaar of ouder zijn) 20%; eenoudergezinnen komen niet voor in deze leeftijdsklasse. Van de stellen is 20% van de 75-huishoudens per inkomensklasse toegevoegd aan de huishoudens met internet. Bij de alleenstaanden is bij de drie hoogste inkomensklassen 3% van de 75-huishoudens toegevoegd aan de huishoudens met toegang tot internet. Alleen in de laagste inkomensklasse zijn alle alleenstaande 75-plussers tot de huishoudens zonder toegang tot internet gerekend, omdat deze cel met 25 huishoudens, alle zonder internettoegang, relatief goed gevuld was.

Tabel B2a: Aantal huishoudens met toegang tot internet (x 1000)

percentage van sociaal minimum	alleenstaand	eenoudergezin	paar m/z kind	Totaal
tot max 100%	136	8	43	187
101 tot 125%	183	8	95	286
126 tot max 150%	264	2	185	451
meer dan 150%	488	31	519	1038
Totaal	1070	49	843	1962

Tabel B2b: Aantal huishoudens zonder toegang tot internet (x 1000)

percentage van sociaal minimum	alleenstaand	eenoudergezin	paar m/z kind	Totaal
tot max 100%	61	52	120	233
101 tot 125%	65	37	115	217
126 tot max 150%	81	37	242	360
meer dan 150%	785	120	2925	3829
Totaal	992	246	3402	4640

In tabel B3a en B3b staan de weegfactoren voor de verschillende subgroepen.

Tabel B3a: Weegfactoren huishoudens met toegang tot internet

percentage van sociaal minimum	alleenstaand	eenoudergezin	paar m/z kind
tot max 100%	,1251	,1456	,2668
101 tot 125%	,2812	,1914	,1927
126 tot max 150%	,2471	,4001	,4055
meer dan 150%	1,7788	2,1962	2,8639

Tabel B3b: Weegfactoren huishoudens zonder toegang tot internet

percentage van sociaal minimum	alleenstaand	eenoudergezin	paar m/z kind
tot max 100%	,3719	,1002	,2765
101 tot 125%	,5442	,6345	,4110
126 tot max 150%	1,3655	,4758	1,1004
meer dan 150%	3,6283	7,3756	7,7176

Voor de vergelijking van de huishoudens met financiële problemen en de huishoudens zonder financiële problemen is ook nog naar leeftijd gewogen. De reden hiervoor is dat de groep zonder financiële problemen voornamelijk uit huishoudens uit het GfK-panel bestaat en de groep met financiële problemen uit huishoudens uit het NIPO-panel en dat beide panel qua leeftijdsamenstelling vrij sterk afwijken van elkaar en van de Nederlandse bevolking. Bij de huishoudens uit het GfK-panel zijn de 65-plussers oververtegenwoordigd en bij de NIPO-huishoudens de groep tussen 25 en 50 jaar, zoals blijkt uit tabel B4.

De gegevens over de Nederlandse bevolking zijn afkomstig van het CBS en betreffen personen naar burgerlijke staat (ongetrouwd, getrouwd (incl. geregistreerd partnerschap), verweduwd en gescheiden. Om deze gegevens te kunnen vergelijken met hoofden van huishoudens, zijn de aantallen die bij 'getrouwd' staan door twee gedeeld, daar het aantal getrouwde personen in principe twee maal zo groot is als het aantal huishoudens dat zij vormen. Voor de drie andere categorieën geldt dat elk individu een apart huishouden vormt. Hiermee is elke persoon uit de CBS-statistiek een persoon uit een apart huishouden. Er treedt hierbij enige ruis op doordat niet-geregistreerd samenwonenden in het onderzoek 1 huishouden vormen en bij het CBS twee alleenstaanden. Daarnaast is bij het delen van het aantal getrouwden door twee de aanname dat de twee huwelijkspartners in dezelfde leeftijdscategorie vallen, hetgeen in de praktijk niet altijd het geval is.

De aldus verkregen CBS-aantallen vormen echter een adequate benadering voor het wegen op leeftijd en leiden tot betrouwbaardere uitkomsten dan niet wegen op leeftijd.

Om de verdeling naar leefvorm en inkomen niet te veel te verstoren is ervoor gekozen de weegfactor naar leeftijd te baseren op de leeftijdsverdeling zoals deze is na weging op leefvorm en inkomen.

Er zijn bij het maken van de weegfactor slechts drie leeftijdsklassen te onderscheiden, te weten jonger dan 30 jaar, 30-50 jaar en 50 jaar en ouder. Bij een gedetailleerdere indeling werden sommige cellen met kleine aantallen (NIPO, 65 - 74 jaar en 74 jaar ouder) dusdanig 'opgeblazen' dat slechts enkele huishoudens het resultaat zeer sterk beïnvloedden, hetgeen de uitkomsten onbetrouwbaar maakt. Door slechts drie leeftijdsklassen te onderscheiden is de representativiteit op leeftijd wat minder groot, maar zijn de uitkomsten wel robuuster/betrouwbaarder.

Tabel B4: Leeftijdverdeling van hoofdkostwinners in GfK-steekproef en van huishoudens in de Nederlandse bevolking

	GfK-steekproef	NIPO-steekproef	Nederlandse bevolking*
20-24 jaar	1,7	2,2	10,5
25-29 jaar	5,8	13,5	9,9
30-34 jaar	9,2	13,5	9,7
35-39 jaar	8,7	21,7	10,3
40-44 jaar	11,2	17,8	9,9
45-49 jaar	7,9	12,8	8,9
50-54 jaar	8,6	7,1	8,0
55-64 jaar	12,8	7,5	13,9
65-74 jaar	23,7	3,5	9,4
74 jaar en ouder	10,4	,3	9,4
Totaal	100	100	100

* afgeleid van gegevens op persoonsniveau van CBS, statline

Bijlage 3

VERANTWOORDING BEWERKINGEN EN DEFINITIES

De respons in dit onderzoek is in het algemeen goed geweest, zowel op het punt van deelname aan de enquête als bij de afzonderlijke vragen uit de enquête. Desondanks moesten er bij verschillende kerngegevens schattingen gemaakt worden om de uitval te beperken. De manier waarop die schattingen gemaakt zijn, wordt hieronder verantwoord.

a Bijschatting/correctie belastingteruggave i.v.m. hypotheeklasten

Een aantal respondenten heeft bij de belastingteruggave een bedrag genoemd dat (ver) uitgaat boven de maandelijkse hypotheekbetalingen. Hoewel niet uitgesloten is dat er sprake is van bijzondere woonomstandigheden (aanschaf woning), lijkt deze opgave niet zoals in de vragenlijst is bedoeld. Waarschijnlijk zijn in de teruggave ook andere aftrekposten begrepen. Hiernaar is niet expliciet gevraagd waardoor vertekening gaat optreden.

In de bovengenoemde gevallen is eerst naar de betaalde rente over de hypotheek gekeken. Als deze bekend is, is verondersteld dat de belastingteruggave gebaseerd is op belastingschijf 1 (huishoudens met een inkomen tot maximaal het netto sociaal minimum) of belastingschijf 2 (de overige huishoudens). De belastingteruggave is dan berekend volgens de volgende formules:

- huishoudens tot 100% netto sociaal minimum:
  - als hoofdkostwinner < 65 jaar: teruggave belasting = $.3440 \times \text{betaalde hypotheekrente}$.
  - als hoofdkostwinner $\geq$ 65 jaar: teruggave belasting = $.1650 \times \text{betaalde hypotheekrente}$.
- huishoudens boven netto sociaal minimum:
  - als hoofdkostwinner < 65 jaar: teruggave belasting = $.4195 \times \text{betaalde hypotheekrente}$.
  - als hoofdkostwinner $\geq$ 65: teruggave belasting = $.2405 \times \text{betaalde hypotheekrente}$.

Als de respondent geen bedrag heeft genoemd voor de terug ontvangen belasting en de betaalde hypotheekrente is bekend, dan is dezelfde procedure gevolgd.

Als de betaalde hypotheekrente niet door de respondent is opgegeven, maar de hoogte van de restantschuld is wel bekend, dan is de betaalde hypotheekrente geschat. Daarbij is uitgegaan van een rentepercentage van 4% over de restant-hypotheekschuld. Vervolgens zijn dezelfde formules gebruikt om de terug ontvangen belasting te schatten. Als ook de restant-hypotheekschuld niet bekend is, is de hoogte van de belastingteruggave echter niet te schatten.

b Berekening woonlasten

Voor de huurders is de kale huur aangehouden die zij zelf hebben opgegeven. In de vraagstelling is uitdrukkelijk gevraagd naar de kale huur na aftrek van servicekosten, huurtoeslag en eventuele

betalingen voor energie en water aan de verhuurder. Van dit bedrag is eerst € 175²⁷ afgetrokken, het bedrag dat al in de Wwb-norm is verdisconteerd.

Het huurbedrag is voor de berekening van de aflossingsvrije ruimte vervolgens gemaximeerd afhankelijk van de samenstelling van het huishouden. Daarbij zijn de volgende bedragen gehanteerd:

jongeren tot 23 jaar	153,24
eenpersoonshuishouden, 23 tot 65 jaar	325,49
eenpersoonshuishouden, 65 jaar of ouder	327,31
tweepersoonshuishouden, 23 tot 65 jaar	260,57
tweepersoonshuishouden, 65 jaar of ouder en gehandicapten	329,12
driepersoonshuishouden, 23 tot 65 jaar	286,10
driepersoonshuishouden, 65 jaar of ouder en gehandicapten	337,63

In formule:

- woonlasten huurder = opgegeven kale huur – € 175 met een maximum conform de tabel.

Voor de eigenaren-bewoners is uitgegaan van de opgegeven betalingen aan hypotheekverstrekkers. Daar zit een zekere vertekening in omdat hierin ook een aflossings- en/of verzekeringscomponent zit, maar de hoogte van deze betalingen bepaalt wel de financiële ruimte. Bij het opgegeven bedrag is een forfaitair bedrag van € 66 bijkomende eigenaarslasten geteld en is een zelfde bedrag als bij de huurders van € 175 afgetrokken. Ook deze woonlasten zijn gemaximeerd afhankelijk van de samenstelling van het huishouden. Daarbij zijn de bedragen uit de tabel aangehouden. In formule:

- woonlasten eigenaar = opgegeven hypotheekbetaling + € 66 – € 175 met een maximum conform tabel.

c Correctie zorgtoeslag

De maximale zorgtoeslag per maand bedraagt € 35 voor alleenstaanden en eenoudergezinnen, en € 96 voor stellen. Indien een hoger bedrag was ingevuld is dit gecorrigeerd. Bij bedragen van € 100 of meer (alleenstaanden en eenoudergezinnen) respectievelijk bedragen van € 250 of meer (stellen) is aangenomen dat het jaarbedragen betreffen. Deze zijn door 12 gedeeld. Bedragen tussen € 35 en € 100 (alleenstaanden en eenoudergezinnen) respectievelijk bedragen tussen € 96 en € 250 zijn gecorrigeerd tot € 35 respectievelijk € 96. Indien is aangegeven dat men wel zorgtoeslag ontvangt, maar het bedrag niet heeft ingevuld, is de zorgtoeslag geschat op basis van het netto maandinkomen. Op diverse websites valt met behulp van het "verzamelinkomen" van de belastingaangifte de bijbehorende zorgtoeslag te bepalen. Dit verzamelinkomen is herleid tot netto maandinkomen door er belastingpercentages behorende bij de verschillende schijven van af te trekken (rekening houdend met de leeftijd van de hoofdkostwinner). Vervolgens is dit bedrag (het

---

²⁷ Dit bedrag varieert tussen € 175 en € 178 naar type huishouden, maar is voor de eenvoud voor alle huishoudens op € 175 gesteld.

netto jaarinkomen) door 13 gedeeld en kon op basis van het netto maandinkomen de zorgtoeslag bepaald worden.

d Berekening ziektekosten

De maandelijkse ziektekosten zijn berekend door de ziektekostenpremie te verminderen met de zorgtoeslag en met het normbedrag van € 51,01, het bedrag dat al in de Wwb-norm is verdisconteerd. In formule:

- ziektekosten = opgegeven ziektekostenpremie - zorgtoeslag – € 51,01

e Berekening relevant inkomen

Voor de berekening van het inkomen is uitgegaan van het opgegeven gezamenlijk maandinkomen van respondent en partner vermeerderd met een twaalfde deel van een eventuele eindejaarsuitkering of 13^e maand. Voor werkenden en mensen met een uitkering is dit inkomen verhoogd met 5% vakantietoeslag. Dit is het percentage vakantietoeslag uit de Wet werk en bijstand (Wwb); daarmee wordt voor werkenden het inkomen wat onderschat. Vervolgens is voor eigenaren van een woning de eerder berekende in verband met de eigen woning terugontvangen belasting hierbij opgeteld.

f Berekening normbedrag Recofa

Voor de berekening van de aflossingscapaciteit is uitgegaan van normbedragen per leefvorm uit de Wwb. Voor elke leefvorm is het genormeerde bedrag 0,95 keer de toepasselijke Wwb -norm (inclusief de maximale toeslag voor alleenstaande en eenoudergezinnen). Daarbij is uitgegaan van de normbedragen die m.i.v. 1 januari 2006 gelden, afhankelijk van de samenstelling van het huishouden en de leeftijdsnormen. De factor 0,95 is opgebouwd uit 0,90 als basis voor de beslagvrije voet en 0,05 als reserveringsruimte.

Voor huishoudens met inkomen uit huidige arbeid is het normbedrag 100% van de toepasselijke bijstandsnorm; de bijtelling van 5% vindt plaats in de vorm van een arbeidstoeslag.

g Berekening vrij te laten bedrag

Het vrij te laten bedrag conform de Recofa-systematiek is als volgt berekend:

- het toepasselijk normbedrag uit f + ziektekosten uit d + woonlasten uit b.

h Berekening aflossingscapaciteit per maand

De aflossingscapaciteit per maand is conform de Recofa-systematiek berekend als het inkomen:

$$\text{aflossingscapaciteit} = \text{inkomen uit e} - \text{vrij te laten bedrag uit g} - \text{€ 113,45.}$$

€ 113,45 is de zogenaamde X-factor uit het beslisschema, een extra vrij te laten bedrag.

i Betalingsachterstand

In de vragenlijst is gevraagd of een huishouden achterstand heeft bij de betaling van:

- 1 huur of hypotheek;
- 2 betaling van rekeningen voor gas, water, elektriciteit, ziektekostenverzekering, inboedel- of WA-verzekering

- 3 betaling van overige rekeningen (bijvoorbeeld telefoonrekeningen, schoolgeld, collegegeld, abonnementen of bij de betaling van belastingen)
- 4 betalingsverplichtingen van aangegane leningen (afbetalingskrediet; doorlopend krediet; persoonlijke lening; lening bij vrienden of kennissen; studiefinanciering; hypotheek op vakantiehuis, tweede woning of bedrijfspand; rood staan op bank- of girorekening; andere leningen);

j Vermogen

Liquideerbaar vermogen:

1. vermogen op tegoeden op spaar- of beleggingsrekeningen, deposito's, aandelen, obligaties en dergelijke
2. waardevolle bezittingen (verzameling, schilderijen, antiek, auto's, motoren, tweede woning, caravan, boot + andere waardevolle bezittingen)
3. woning met overwaarde

Ad 3. Respondenten hebben een woning met overwaarde indien:

- men het overwaardebedrag heeft ingevuld en dit minimaal 1000 euro bedraagt
- men geen overwaardebedrag heeft ingevuld, maar de ingevulde WOZ-waarde hoger is dan het bedrag aan restschuld.
- de bedragen bij overwaarde, WOZ-waarde en restschuld niet ingevuld waren, maar men wel heeft aangegeven niets aan hypotheekrente en (evt. aflossing) te betalen. Bij deze huishoudens is alleen bekend dat zij een woning met overwaarde hebben, maar niet hoeveel die overwaarde bedraagt.
- het overwaardebedrag en de restschuld niet waren ingevuld, maar wel de WOZ-waarde en het bedrag dat men betaalt aan hypotheekrente, verzekering en evt. aflossing (v19). Dit maandbedrag aan hypotheekrente, verzekering en evt. aflossing is vermenigvuldigd met 12 om tot een jaarbedrag te komen. Dit bedrag wordt beschouwd als een bedrag dat behoort bij 3% hypotheekrente (veiligheidshalve aan de lage kant) en wordt daarom 33,33 vermenigvuldigd en vergeleken met de opgegeven WOZ-waarde. Wanneer de WOZ-waarde hoger is dan het berekende bedrag, is aangenomen dat er sprake is van overwaarde.

k Risicovolle schulden

Er is sprake van een *risicovolle schulden* indien:

- ofwel er sprake is van betalingsachterstanden (uit i), én de som van de geëiste maandelijkse betalingen is hoger dan de volgens de Recofa rekenmethode gecalculerde aflossingscapaciteit :
afloscapaciteit uit h / geëiste maandelijkse betalingen aan rente en aflossing van leningen
Indien de uitkomst van deze breuk lager is dan 0.99 én er sprake is van betalingsachterstanden (ongeacht duur en type), dan wordt voldaan aan dit criterium.
- ofwel er een betalingsachterstand van minimaal twee maanden is in de categorieën huur, hypotheek, energie, ziektekostenverzekering, WA-verzekering of inboedelverzekering.

Bijlage 4

VERANTWOORDING VERGELIJKING MET CIJFERS NVVK

Volgens dit onderzoek zijn er minimaal 101.000 en maximaal 158.000 huishoudens met risicovolle schulden. Hiervan heeft 15% ten tijde van het onderzoek professionele schuldhulp en 5% heeft dergelijke hulp gehad. In aantallen: tussen 15.000 en 24.000 huishoudens met risicovolle schulden heeft ten tijde van het onderzoek hulp van de schuldhulpverlening, en minimaal 5.000 en maximaal 7.900 huishoudens hebben hulp gehad. Daarnaast heeft 3% van de huishoudens zonder risicovolle schulden ten tijde van het onderzoek professionele schuldhulp en 3% heeft dergelijke hulp gehad. Dit komt neer op minimaal 1.300 en maximaal 3.000 huishoudens met hulp ten tijde van het onderzoek en een zelfde aantal dat hulp heeft gehad. Van zowel huishoudens met als zonder risicovolle schulden zegt ongeveer 60% deze hulp van een gemeentelijke of volkskredietbank te (hebben) ontvangen. Dat zijn tussen de 12.000 en 19.000 huishoudens. Dit betekent dat minimaal 9.800 en maximaal 16.200 huishoudens ten tijde van het onderzoek schuldhulpverlening van een gemeentelijke of volkskredietbank ontvingen en minimaal 3.800 en maximaal 6.600 hulp van deze instanties heeft gehad (voor huidige schulden). Onbekend is wanneer deze schuldhulpverleningstrajecten zijn gestart. 87% van de huishoudens zegt dat de betalingsachterstanden op bedreigende posten minder dan 2 jaar oud zijn. Gezien de periode van het onderzoek (februari-maart 2006) is de kans groot dat de schuldhulpverlening in 2005 is gestart. Echter ook voor schulden die meer dan 2 jaar oud zijn, bestaat de kans dat de schuldhulpverlening in 2005 is gestart. In de maximale variant, wanneer wordt aangenomen dat alle schuldhulpverleningstrajecten van deze huishoudens in 2005 zijn gestart, betekent dit dat er in 2005 in totaal 22.800²⁸ (16.200 + 6.600) schuldhulpverleningstrajecten zijn gestart.

---

28 Mogelijk is dit aantal in feite hoger. Door de opbouw van de vragenlijst is alleen aan huishoudens die ten tijde van het onderzoek betalingsachterstanden hadden gevraagd of zij op het moment van onderzoek schuldhulpverlening hebben of hebben gehad. Het is echter mogelijk dat huishoudens die geen betalingsachterstanden hadden ten tijde van het onderzoek toch schuldhulpverlening ontvingen. Juist door het ingezette traject van de schuldhulpverlening kunnen de betalingsachterstanden zijn opgeheven. Deze combinatie van geen betalingsachterstanden en wel schuldhulpverlening komt niet in beeld in het onderzoek.

Geraadpleegde literatuur

Benchmark schuldhulpverlening, *Schuldhulpverlening in 2002*.

Bergh, M. von, H. Moors, R. Vriesendorp & W. Keukens (2005), *Monitor Wsnp, nulmeting*, IVA Tilburg.

Bergh, M. von, R. Vriesendorp, W. Keukens & H. Moors, (2006), *Monitor Wsnp, tweede meting*, IVA Tilburg.

SCP, *Armoedebericht 2006*, Voorburg.

Werkgroep rekenmethode vtlb van recofa (2006), *Berekening van het vrij te laten bedrag bij toepassing van de wet schuldsanering natuurlijke personen*.